

OSOBNOST A DÍLO FRANTIŠKA PUBIČKY S.I. (1722–1807) VE SVĚTLE ČESKÉ HISTORIOGRAFIE*

JAKUB ZOUHAR

LIFE AND WORK OF FRANTIŠEK PUBIČKA S.I. (1722–1807) IN THE LIGHT OF CZECH HISTORIOGRAPHY

The aim of this article is to capture the developments in historiography's view on the personality and work of František Pubička S.I. (1722–1807) between the end of the eighteenth century and the current times. Pubička is an often neglected historian who wrote the most detailed work on Czech history in his time, the *Chronologische Geschichte Böhmens unter den Slaven* (6 volumes in 10 parts, Prague – Leipzig 1770–1801), where he treated Czech history until the year of 1618. He wrote in Latin but based on the wishes of Bohemian nobility, his work was translated into German.

Key words: František Pubička – historiography – Czech history until 1618

*Živel tragický v dějinách českých předčí epický.
Avšak historie nezná tragédií bez viny,
nicméně dějiny nejsou vždy spravedlivé.
Pokuta bývá nejednou větší než vina.*

František Palacký
Dějiny IV, 2, s. 7

Úvod

Historie a dějepis, tedy onen školní předmět, který by měl žákům a studentům poskytnout nejen základní informace, ale také naučit je přemýšlet v souvislostech o lidských dějinách, náleží svou podstatou k humanitním disciplínám. Bohužel tyto disciplíny byly a stále jsou pod velkým tlakem mocných, ať už se jedná o ty, kteří stojí v čele nejrůznějších státních zřízení (nedemokratických, i těch prohlašujících se za demokratická), anebo – v současné době – řídí nadnárodní korporace, které si mnohdy osobují větší vliv než jednotlivé státy. Mocní tohoto světa chtějí mít zkrátka vždy humanitní disciplíny pod svojí kontrolou, neboť se domnívají, že pomocí nich budou řídit ostatní, ať už je nazýváme masou, lidem, nebo veřejností. Má-li mít z hlediska mocných dějepis – školní i ten akade-

* Studie vznikla v rámci projektu *František Pubička S.I. (1722–1807). Barokní historik ve století rozumu*, podpořeného Institucionální podporou č. 2209 FF UHK.

mický – nějaký smysl, musí jednoduše sloužit jejich potřebám. Bylo tomu tak odedávna, pokud lidská paměť sahá.

Proto v dějinách vždy existovaly události, jevy i osobnosti, které se do oficiálních výkladů té které vládnoucí skupiny nehodily; byly tudíž násilně zamlčovány, překrucované a ideologicky upravované. Pokud ztratila vládnoucí skupina ve společnosti svoji převahu a byla vystřídána skupinou „nových lidí“ (z nichž část je vždy tvořena i těmi „starými“), přizpůsobila si tato dějiny ke svému obrazu. Z osobností dříve vyzvedávaných mnohé ztratila, a naopak dříve opomíjené pozvedla ze „smetiště dějin“, jak marxisticko-leninští teoretikové s oblibou říkali. Dělo-li se to opakovaně v různých částech světa, tím spíše se to dělo v Evropě v posledních dvou stoletích. Zajímavější je ale skupina událostí, jevů a osobností, které byly zavrhovány všemi režimy, které se zkrátka nehodily nikomu.

Jednou z těchto osobností je chomutovský historik, jesuita František Pubička.¹ Tento až do roku 1767 jen lehce nadprůměrný člen české jezuitské provincie, jenž dosáhl pouze doktorátu filosofie na olomoucké univerzitě (1755), upoutal na sebe pozornost až vydáním latinského díla s barokně dlouhým názvem *Series chronologica rerum Slavo-Bohemicarum ab ipso inde Slavorum in Bohemiam adventu usque ad haec nostra tempora, quoad quidem seu per monumentorum ms. seu scriptorum aliorum praesidia licuit, producta, animadversionibus etiam nonnullis suis locis illustrata* (Pragae 1768). Nikdo z jeho představených patrně nic takového netušil, protože tento absolvent filosofie v Olomouci a teologie v Praze do té doby pouze učil na různých gymnáziích v rámci řádové provincie, případně zastával úřad knihovníka. Až od roku 1766 byl provinčním historiografem, ale ani tehdy nevykazoval žádnou mimořádnou činnost. Jeho dílo jej však rázem proslavilo a vyšlo o rok později ve druhém, pozměněném vydání. Hned bylo jasné, že se „narodil“ další významný historik. Od roku 1770 začíná psát svůj životní opus *Chronologische Geschichte Böhmens unter den Slaven* (6 dílů v 10 sv., Prag – Leipzig 1770–1801). Píše jej latinsky a nechává si jej překládat na přání české šlechty do němčiny, ačkoliv ta je jeho rodným jazykem, jak ani v Chomutově nemohlo být jinak. Po zrušení řádu roku 1773 přebírají záštitu a financování díla české stavy. Pubička od té doby pobývá v Praze a věnuje se výhradně spisování svého díla. Dvakrát se má stát děkanem filosofické fakulty pražské univerzity (prvně 1767, pak 1774), ale nakonec se mu to poštěstí až roku 1796. Tehdy je již seniorem filosofické fakulty a přisedlím akademického senátu. Naposledy, již jako starý a nemocný muž, odevzdává roku 1805 do tisku část 7. dílu svých dějin, ale víc již nestačí; umírá v Praze na Starém Městě a poslední část jeho práce nebude již tištěna.

Odpovědět na otázku, která se nám nabízí, totiž proč byl a dosud je Pubička v nemilosti odborné i populární historiografie, proč jeho jméno nikdo nezná a zdá se ani poznat nechce,² je velice nesnadné, ne-li nemožné. Není ale sám. Konkrétně v českých dějinách dějepisce existují i další osobnosti, které byly téměř zcela zapomenuty (např. K. Fischer,³

¹ Ačkoliv se sám Pubička psal „Franz Pubitschka“, užívám v práci počeštělý tvar jeho jména. K jeho osobnosti připravuje autor této statě monografii. Prozatím srov. Kamil KROFTA, *František Pubička, předchůdce Palackého v zemském dějepisectví českém*, Časopis Společnosti přátel starožitností 51–53, 1943–1945, s. 1–24. Pubičkovi samému jsou ale věnovány pouze s. 8–24.

² Vycházím z informací, které mi laskavě poskytl Mgr. Jiří Šlajsna, vedoucí oddělení historie a etnografie v Oblastním muzeu v Chomutově, který v roce 2007 uspořádal v muzeu výstavu o Františku Pubičkovi, jež se ale bohužel setkala jen s malým zájmem veřejnosti.

³ Iveta CERMANOVÁ – Jindřich MAREK, *Na rozhraní křesťanského a židovského světa. Příběh hebrejského cenzora a klementinského knihovníka Karla Fischera (1757–1844)*, Praha 2007.

A. M. V. Šimek⁴ či A. A. Legis-Glückselig⁵) nebo které se přes svůj nesporně mimořádný význam nedočkaly zevrubnějšího zpracování (např. V. Hanka⁶). Stejně jako mnou shora uvedení, nebyl ani Pubička oblíben u svých vlivných vrstevníků (Dobnera, Pelcla, částečně i Dobrovského), neboť podle nich ve své době reprezentoval již překonaný model historicko-kritické práce,⁷ nicméně plného odsouzení se mu dostalo až po smrti, kdy byl z českého dějepisce vyškrtnut jako člověk „barokní“,⁸ tj. v době osvícenství už anachronický, navíc jesuita, a to bez balbínovského epiteta „vlastenecký“. Již nyní si můžeme říci, 1) že Pubička nebyl o nic méně „vlastenecký“ než Bohuslav Balbín, ostatně jeho velký vzor,⁹ jemuž se v mnohém podobal, 2) že jesuitství mu rozhodně nebylo při jeho odborné práci na škodu (ba naopak)¹⁰ a 3) že zvláště odsudky historiografie 19. a 20. století byly činěny bez znalosti věci nebo byly záměrně korigovány. Právě Pubička je „živoucím“ důkazem, že „v nezměněném rytmu barokní doby“ nežil v druhé polovině 18. století jen český venkov, jak se stále traduje.¹¹ Zde je zcela na místě výrok Bedřicha Loewensteina o tom, že „i počínající profánní dějepisce, které se odvrací od archaické prehistorie a objevuje sféru svěbytného, riskantního jednání lidí, chce svým vyprávěním vytvořit vlastnictví pro všechny časy: poznání minulosti je klíčem k tomu, co je platné navždy“.¹² Někdy zapomínáme, že „historikové nejsou samostatnými soudci porotčího soudu světových dějin, ale jen rezignovanými protokolanty Bohu vzdáleného dění“.¹³ Charisma vůdčích osobností přelomu 18. a 19. století tak zjevně působí dodnes.

⁴ Stefan Michael NEWERKLA, *Mezi pozdním barokem a osvícenstvím: Maximilián Václav Šimek (1748–1798) a jeho dílo*, in: Marie Janečková – Jarmila Alexová – Věra Pospíšilová a kol. (ed.): *Slovesné baroko ve středoevropském prostoru*, Praha 2011, s. 152–167. Jak příznačná jsou v našem kontextu autorova slova o M. V. Šimkovi (s. 153): „Pokud se donedávna jméno Šimek v bohemistických publikacích vůbec vyskytovalo, bývalo většinou zmíněno pouze negativně spolu s českovídeňským gramatikem Janem Václavem Pohlem (1720–1790) jako příklad pro tvorbu puristických neologismů a údajný úpadek jazyka v tehdejší době, nebo jako jméno plagiátora písemných podkladů univerzitních přednášek [...] Josefa Valentina Zlobického (1743–1810). Za svou dnešní relativní neznámost vděčí Šimek z velké části svým současníkům J. Dobrovskému a [...] Zlobickému. Šimek je svým chováním popudil proti sobě a vyvolal jejich nepřátelství [...] Tato skutečnost měla pro Šimka, ostatně podobně jako pro Pohla, dalekosáhlé a dodnes trvající následky.“

⁵ Srov. Jakub ZOUHAR, *August Anton Legis-Glückselig (1806–1867). Das Porträt eines vergessenen deutschsprachigen Prager Verfassers*, Červený Kostelec 2012.

⁶ Srov. Mojmir OTRUBA, heslo *Václav Hanka*, in: *Lexikon české literatury* (dále LČL) 2/I, Praha 1993, s. 57–63.

⁷ Srov. Alexandr STICH, *Jazyková a slovesná kultura v barokních Čechách*, in: Vít Vlnas (ed.), *Sláva barokní Čechie. Stati o umění, kultuře a společnosti 17. a 18. století*, Praha 2001, s. 235–253, zvl. s. 252, který na osobnosti typu F. Pubičky zcela zapomněl, když uvedl „Nová generace od pol. 18. st. [...] barokní slovesnou kulturu odmítla, ba deklasovala, i když ne zcela a ve všech složkách“.

⁸ Ostatně úzkou souvislost mezi barokní (= předosvícenskou) a osvícenskou historiografií uznával i Kamil KROFTA, *O Balbínovi dějepisci*, Praha 1938. K pojmu „barokní“ srov. Jiří MIKULEC, *Baroko*, in: Jaroslav Pánek (ed.), *Akademická encyklopedie českých dějin (A–C)*, Praha 2009, s. 160–166. Zařítou představou neměnné „barokní“ vesnice přetrvávající od 17. st. do první pol. 19. st. zpochybnila Alena VELKOVÁ, *Transformations of rural society between 1700–1850*, *Historica* 13, 2008, s. 109–158.

⁹ Vzorem byl ale Balbín pro více vzdělanců 18. století, mj. snad i pro Josefa Dobrovského. Srov. Josef MACŮREK, *Dobrovského pojetí českých dějin a stanovisko k našemu historickému vývoji*, *Slavia* 23, 1954, s. 164–190, cit. s. 173.

¹⁰ Už B. Balbín se domníval, že nejlepšími historiky jsou kněží, protože mají volný čas, vzdělání, znají lidi i knihovny a samozřejmě mají potřebný morální (= katolický) kredit. Srov. Bohuslav BALBÍN, *Miscellanea historica regni Bohemiae*, Decadis I, Liber VII, Pragae 1687, s. 53. Upozornil na to již Josef VÁLKA, *Politický smysl Balbínovy historiografie*, *Česká literatura* (= ČL) 36, 1988, s. 385–399, zvl. s. 390.

¹¹ O vnímání baroka např. jinak vynikající stař. Jiří RAK – Vít VLNAS, *Druhý život baroka v Čechách*, in: Vít Vlnas (ed.), *Sláva barokní Čechie. Stati o umění, kultuře a společnosti 17. a 18. století*, Praha 2001, s. 13–60.

¹² Bedřich LOEWENSTEIN, *Víra v pokrok. Dějiny jedné evropské ideje*, Praha 2009, s. 14.

¹³ B. LOEWENSTEIN, *Víra v pokrok*, s. 107.

Domnívám se, že názory na Pubičku mohou být zajisté různé, činěny z odlišných úhlů pohledu, avšak vždy musí vycházet ze znalosti věci, tzn. mohou být vyslovovány až po důkladném poznání pramenů. Dosud se tak ale nedělo, neboť jediná rozsáhlejší studie o Františku Pubičkovi je z pera Kamila Krofity, který ji připravil ze svých „univerzitních čtení“ už roku 1918, nicméně tiskem vyšla až o dvacet osm let později.¹⁴ Není třeba ani příliš přehánět, abychom si řekli, že vzdělanost v českých zemích 17. a 18. století je dosud pole jen málo zorané, třebaže zvláště za posledních více jak dvacet let bylo uděláno mnoho. Citelně nám však chybí sebrané spisy a editovaná korespondence mnoha tehdejších vzdělanců; nedokončené spisy největšího z nich, Josefa Dobrovského, jsou toho smutným dokladem.¹⁵ Upadající znalost klasických jazyků, teologie a filosofie, ale i němčiny a pomocných věd historických činí tyto úkoly pro českou historickou obec stále těžšími.

Určující pohled Františka Palackého

Pro posuzování osobnosti Františka Pubičky, historika působícího na konci 18. století, v období, kterému si česká literární historie uvykla říkat raná fáze národního obrození,¹⁶ byl rozhodující soud jeho nástupce ve funkci zemského stavovského historiografa, Františka Palackého (1798–1876),¹⁷ který jako tehdejší redaktor časopisů Vlasteneckého musea dostal Pubičkovy *Chronologische Geschichte Böhmens* (= CHGB) již roku 1827 na vlastní žádost zdarma.¹⁸ Byl to právě Palacký, kdo už ve svém *Würdigung der alten böhmischen Geschichtschreiber* (1830) označil Pubičkovo dílo za „ještě mezerovité a nedokončené“, třebaže přiznal, že se jedná zároveň o dílo o českých dějinách „nejobširnější a nejpodrob-

¹⁴ Kamil KROFITA, *František Pubička, předchůdce Palackého v zemském dějepisectví českém*, Časopis Společnosti přátel starožitností 51–53, 1943–1945, s. 1–24.

¹⁵ Srov. Ondřej DOKOUPIL – Václav PETRBOK, *Desideria a desiderata. Zpráva o nálezu edice Kritische Versuche Josefa Dobrovského v pozůstalosti O. Králíka*, in: Vladimír Vavřínek – Hana Gladkova – Karolína Skwarska (edd.), *Josef Dobrovský – Fundator studiorum slavlicorum. Příspěvky z mezinárodní vědecké konference v Praze 10.–13. června 2003, Praha 2004*, s. 154–158.

¹⁶ Vymezení toto období časově je velice nesnadné. Dnes je už jisté, že existovaly osobnosti žijící před druhou polovinou 18. století, které můžeme směle zařadit mezi ctitele českého jazyka a kultury, a nejedná se pouze o Balbína, Pešinu z Čechorodu aj. Na myslí mám např. zapomenutou postavu jižní Moravy Jana Františka Josefa Rivolu (1649–1734). Srov. Bohuslav PERNICA, *Barokový prelát Jan František Josef Rivola z Hradiště u Znojma*, in: Rudolf Fukal – Milan Kopecký (edd.), *Rodné zemi. Sborník prací k 70. výročí trvání Musejního spolku v Brně a k 70. narozeninám jeho předsedy doc. dr. Aloise Gregora, Brno 1958*, s. 385–394. Autor vyjadřuje oprávněnou domněnku (s. 388): „Konkrétně míním, že obrození začíná daleko dříve, než se formálně klade jeho začátek“. K dělení periody „národního obrození“ srov. Aleš HAMAN, *Trvání v proměně. Česká literatura devatenáctého století*, Praha 2010², s. 20–24, resp. Drahomíra VLAŠINOVÁ, *Rok 1800 v periodizaci dějin české literatury národního obrození*, in: Zdeněk Hojda – Roman Prahel (edd.), *Mezi časy... Kultura a umění v českých zemích kolem roku 1800. Sborník příspěvků z 19. ročníku sympozií k problematice 19. století. Plzeň 4.–6. března 1999, Praha 2000*, s. 177–181.

¹⁷ Základní biografii je práce Jan KOŘALKA, *František Palacký 1798–1876*, Praha 1998 [německý překl. *František Palacký (1798–1876): der Historiker der Tschechen im österreichischen Vielvölkerstaat*, Deutschsprachige Neubearbeitung vom Verfasser unter Mitarbeit von Helmut Rumpler und Peter Urbanitsch, Wien 2007]. Srov. také Jiří ŠTAIF, *František Palacký: Život, dílo, mýtus*, Praha 2009. V knihách se o Pubičkovi prakticky nehovoří. K nastoupení po Pubičkovi srov. Palackého zápis z 29. 10. 1827 „Od stavův uloženo mi pokračování po Pubičkovi“, in: V. J. NOVÁČEK (ed.), *Františka Palackého korespondence a zápisky*, I, Praha 1898, s. 186 a dokumenty v jeho knize *Zur böhmischen Geschichtsschreibung*, Prag 1871.

¹⁸ Jaroslav HAASZ, *K české historiografii*, in: Památník na oslavu stých narozenin Františka Palackého, Praha 1898, s. 528.

nější“.¹⁹ Pravdou také je, že Palacký tehdy zařadil Pubičku mezi „vážené badatele“²⁰ po bok Františka Faustina Procházky (1749–1809),²¹ Karla Josefa Bienera z Bienenberku (1731–1798),²² který je nadneseně nazýván otcem české archeologie,²³ Wenzela Dientzenhofera (1749–1805),²⁴ Jana svobodného pána šlechtice Stentsch (1771–1827)²⁵ aj., kteří nebyli členy Královské české společnosti nauk. Jedná se tedy až na Procházku o osobnosti, které na svoji monografii stále čekají. Palacký sám z Pubičky prokazatelně čerpal a ve sporných případech se podržel i jeho řešení.²⁶ Na druhou stranu už 28. ledna 1828 ve svém návrhu k lepšímu pochopení vlasteneckých dějin (*Vorschlag zur besseren Aufnahme der vaterländischen Geschichte*) Palacký napsal: „Pubička wagte sich an eine umständliche Bearbeitung des ganzen vorhandenen historischen Stoffs in chronologischer Folge, und suchte auch der Zusammenhang der Begebenheiten hie und da pragmatisch nachzuweisen: aber dazu mangelte ihm vor allem hinlängliche Kenntniss der Tatsachen selbst, um anderen Mängel zu geschwiegen.“²⁷ Dne 28. září toho roku označil Pubičkovo dílo jako „das voluminöse, aber gar zu mangelhafte chronologische Werk“.²⁸

Ocenění se Pubičkovi dostalo v Palackého větě: „Plodnějším pro historii bylo jeho [= Dobnerovo; J. Z.] zápolení s učeným jesuitou Františkem Pubičkou, jenž si svými *Chronologische Geschichte Böhmens* (od r. 1770 II kvart. svazků) získal nemalé zásluhy o vlastenecký dějepyt.“²⁹ Dobnera nicméně oproti Pubičkovi přece jen vyzvedl daleko výše. Avšak pravdu má Kamil Krofta, když prohlašuje, že „obecný soud o věcné ceně díla Pubičkova byl dlouho určován těmito slovy Palackého, jež mu věnoval v úvodě ke svým *Dějínám*: „Bývalý jesuita Pubička jal se byl vypravovati dějiny české ouplně a obšírně; ale váživ celý obsah svůj ze knih toliko tištěných a to ne bez strannosti, aniž uměje duchem nahrazovati, co mu scházelo v rozsahu zpytování jeho, pozůstavil po sobě dílo sice mnoho-

¹⁹ Cit. dle překladu František PALACKÝ, *Ocenění starých českých dějepisců*, in: Jaroslav Charvát (ed. a překl.), *Dílo Františka Palackého*, I, Praha 1941, s. 70.

²⁰ Tamtéž, s. 77.

²¹ Srov. Lenka KUSÁKOVÁ, *F. F. Procházka*, in: LČL 3/II, Praha 2000, s. 1095–1097. Procházka se ve svých dílech o Pubičku neopírá ani jej necituje.

²² Srov. Karel SKLENÁŘ – Zdeňka SKLENÁŘOVÁ, *Biografický slovník českých, moravských a slezských archeologů a jejich spolupracovníků z příbuzných oborů*, Praha 2005, s. 76; Karel SKLENÁŘ, *Biener z Bienenberka, Karel Josef*, in: *Biografický slovník českých zemí*, V (Bi–Bog), Praha 2006, s. 493. Pubička s ním udržoval osobní styky.

²³ Ovšem jen „v jejím dobovém pojetí, protože tehdejší úroveň poznání mu ještě nedovolila proměnit nálezy v historický pramen“ (K. Sklenář).

²⁴ Srov. *Biographisches Lexikon zur Geschichte der böhmischen Länder*, Band I (A–H), München 1979, s. 278.

²⁵ Josef HANUŠ, *Národní museum a naše obrození*, 2 sv., Praha 1921–1923, zvl. díl I, s. 277. S baronem Stentschem bylo podle Palackého (*Zur böhmischen Geschichtsschreibung*, s. 12) jednáno r. 1827 v záležitosti pokračování Pubičkova díla, ale dle J. Haasze (*K české historiografii*, s. 535, pozn. 2) nebyly k tomuto jednání nalezeny úřední spisy.

²⁶ Např. v případě založení Sázavského kláštera. František PUBIČKA, *Chronologische Geschichte Böhmens*, III, Prag 1773, s. 200, se domnívá, že r. 1009 odešel Prokop na poušť. Palacký (*Dějiny*, I/1, s. 290, pozn. 284) to po něm přejal, třebaže datum je ne zcela vyjasněné. Nejnověji srov. Petr SOMMER, *Svatý Prokop. Z počátků českého státu a církve*, Praha 2007, s. 241, pozn. 276, kde autor upozorňuje na výklad V. Novotného jmenujícího i Pubičku. Nebo v případě, kdy měl Špytihněv zažít jako rukojmí u dvora Jindřicha ústrky, ačkoliv proto nejsou dostatečné důkazy; Pubička (sv. III, s. 358n) vycházel z Dubravie. Srov. V. NOVOTNÝ, *České dějiny* (= ČD), I/2, s. 85, pozn. 3. Srov. i F. PUBIČKA, *Chronologische Geschichte*, IV/1, s. 283, versus F. PALACKÝ, *Dějiny*, I/2, s. 22.

²⁷ Přetištěno in: F. PALACKÝ, *Zur böhmischen Geschichtsschreibung*, s. 15–16.

²⁸ Tamtéž, s. 23.

²⁹ F. PALACKÝ, *Ocenění*, s. 78.

mluvné, ale jalové a nezáživné'.³⁰ Dá se bez nadsázky říci, že Palacký, čím byl starší, tím projevoval k Pubičkovu dílu větší odstup zapomínaje patrně, že jeho dílo nemůže být měřeno stavem historiografie počátku 19. století, tím méně jeho poloviny. Ve svém zamyšlení nad českou historiografií ze 70. let 19. století věnoval Pubičkovi mnoho stran textu, nechal za sebe však většinou hovořit úřední prameny.³¹ Ty převyprávěl a doplnil Jaroslav Haasz (1860–1939)³² ve své stati *K české historiografii*,³³ nazvané tak záměrně podle Palackého knihy z roku 1871. Zachytil v ní velmi podrobně vnější stránku vzniku Pubičkových *Chronologische Geschichte* včetně jejich distribuce a ekonomické nerentability; byl tak první z badatelů, kdo si Pubičky-historika všiml podrobněji.

Je otázkou, proč byl Palacký ke svému předchůdci tak nemilosrdný. Václav Novotný soudil, že se tak dělo proto, aby „mohl činnost historografa zahájití nikoliv pouhým pokračováním v díle tohoto velkého předchůdce, nýbrž novým zpracováním dějin českých od počátku“.³⁴ To však neosvětlí celý problém. Sledujeme-li Palackého projevy o Pubičkovi v průběhu jeho života, vidíme, že jeho osten, snad pochopitelný ve 20. letech 19. století, se časem nejen neotupil, nýbrž naopak, stal se ještě pichlavějším. Domnívám se, že hlavní roli hrála Palackého konfesionalita a jeho světonázor: nemohl zkrátka dovolit, aby české dějiny mohly být „správně“ vykládány jesuitou.³⁵ Ani po obnovení řádu roku 1814 nemělo Tovaryšstvo vyhráno, a v české společnosti to platilo dvojnásob. Kromě toho Palacký miloval vyprávění dějin, historik si prý musí samostatně představit dějiny, jak byly, a pak nebudou „matné, neboť nic velkého nestalo se bez enthusiasmu, bez živých, jadrných sil“.³⁶ Tomu Pubička pochopitelně neodpovídal, protože se málo kdy nechal unést vyprávěním, málo která událost jej pohnula k nějakému citovějšímu projevu. Na druhou stranu podle Palackého je hlavním úkolem historika syntéza, která zůstává dílem jediného muže, jediného ducha a po případě celého života.³⁷ Nyní již lépe chápeme, že Pubičkova osobnost musela mít pro Palackého přes všechny stíny i velké klady, svým způsobem mu byl jesuita předobrazem opravdového historika – který však, žel, neobstál a nedostál svého úkolu. Proto on, Palacký, nastoupil na jeho místo, aby dal českému národu „správné“ dějiny.³⁸ Pubička ani nemohl v očích Palackého obstát, protože k syntéze je třeba „vyššího vzletu ducha a především rozsáhlé zkušenosti ve věcech lidských; historik si má všimati všeho, co má hlubší význam pro život lidský. V ohledu dějovědné kritiky musí mu býti vůdcem vrozený historický smysl a takt. Hodnotu historikovu činí teprve vyšší názor na život a na svět, volnější rozhled politický, cit pro zájmy národní, smysl pro významné a zvláštní zjevy v duševním životě lid-

³⁰ K. KROFTA, *František Pubička*, s. 16; F. PALACKÝ, *Dějiny národa českého v Čechách a v Moravě*, Praha 1848, s. 36–37. Německá verze dějin o historiografii nepojednává.

³¹ F. PALACKÝ, *Zur böhmischen Geschichtsschreibung*, s. 4–47, cit. s. 4: „Über den weiteren Schicksale dieses Werkes [= *Chronologische Geschichte Böhmens*; J. Z.] lasse ich um so lieber nachstehende, aus den im Landesarchiv aufbewahrten Originalen neu copierte Actenstücke berichten, je authentischer, prägnanter und präciser sie sich aussprechen, und je interessanter sie mir sowohl in Inhalt als in Form erscheinen.“

³² Srov. Ilija SVATOŇOVÁ, *Jaroslav Haasz*, LČL 2/1, Praha 1993, s. 13–14.

³³ Jaroslav HAASZ, *K české historiografii*, in: Památník na oslavu stých narozenin Františka Palackého, Praha 1898, s. 518–544.

³⁴ Václav NOVOTNÝ, ČD I, Praha 1912, s. 11.

³⁵ K myšlenkovému odkazu Palackého srov. kromě uvedených monografií Josef FISCHER, *Myšlenka a dílo Františka Palackého*, I–II, Praha 1926–1927. Autor vidí osvícenství jako jeden z velkých proudů, které F. Palackého ovlivnily.

³⁶ J. FISCHER, *Myšlenka a dílo Františka Palackého*, I, s. 98.

³⁷ J. FISCHER, *Myšlenka a dílo Františka Palackého*, I, s. 105; F. PALACKÝ, *Zur böhmischen*, s. 14.

³⁸ J. FISCHER, *Myšlenka a dílo Františka Palackého*, I, s. 114–115.

ském. “³⁹ Důležité pro Palackého je rovněž vcítění se do dané doby. Tuto vlastnost postrádá u českých dějepisců i v 18. století, a i když to výslovně nikde neuvádí, na mysli má vedle Voigta především Pubičku.⁴⁰

Z méně úspěšných vrstevníků Palackého to byl Josef Edmund Horký (1795–1844),⁴¹ amatérský historik, písař, příležitostný redaktor a Palackého konkurent v konkursu na místo českého zemského historiografa uprázdněné Pubičkovou smrtí, který označil Pubičkovy *Chronologische Geschichte* za „modlu davu“, ač prý nezaslouženě, protože jsou psány způsobem, jakým dějepisec nemá psát a slabiny jeho již dávno byly odkryty.⁴² Vytýkal mu také, že často neznal míst, kde se historické události sběhly.⁴³

Žák Ignáce Cornovy, pozdější profesor obecných dějin na pražské univerzitě Franz Nikolas Titze (1769–1858)⁴⁴ nechtěl převzít po Pubičkovi jeho práci a označil ji za dílo „většinou zdařilé, třeba sloh byl rozvlácným a nesprávným“.⁴⁵ Je to z jazykového hlediska zajímavé svědectví, neboť dokládá, že již generace těsně následující po Pubičkovi neměly němčinu jeho díla rády. Z dnešního hlediska je zřejmé, že zvláště pozdější svazky byly překládány mechanicky, bez jazykového umu.

Dnes je stále patrnější,⁴⁶ že se zrušením Tovaryšstva Ježíšova roku 1773 nezanikla ihned humanitní vzdělanost, kterou tento řád téměř beze změn po více jak dvě století uchovával, a vlastně přiměl i jiné katolické řády k tomu, aby vzdělanost v této podobě pěstovaly. Proto mohlo být Pubičkovo dílo, které v jazykově německém hávu nic neztratilo ze svých základních latinskou učeností pěstovaných figur, čteno i na počátku 19. století bez nejmenších problémů. Možná, že největším problémem byla právě němčina některých dílů; kdyby byly bývaly *Chronologische Geschichte* vydávány latinsky, jak je Pubička psal, možná, že by odsudek soudobých učenců nebyl tak příkrý. Znamenalo by to ovšem zcela jistě i menší odsudek pozdějších generací (literárních) historiků, kteří by nejspíše přiřadili Pubičkovu práci k Dobnerovu opusu, ke kterému po mém soudu plným právem patří. To se však nestalo. Ve skutečnosti bylo dílo užíváno prakticky mnoha generacemi odborníků a možná i laiků po celé dlouhé 19. století, tedy přinejmenším do konce rakouské monarchie. Někteří z nich to přiznávali, většina to ovšem spíše smlčela, neboť se „starým jezovitou“ nechtěl mít nikdo z historiků působících v českých zemích nic společného.

³⁹ J. FISCHER, *Myšlenka a dílo Františka Palackého*, I, s. 106; F. PALACKÝ, *Dějiny* I/1, s. 402–403; IV/1, s. 377; Týž, *Würdigung*, s. 286.

⁴⁰ F. PALACKÝ, *Dějiny*, I/2, s. 220–221.

⁴¹ Věra NĚMEČKOVÁ, *J. E. Horký – zapomenutá osobnost moravské historiografie*, in: Sto let od narození profesora Jindřicha Šebánka, Brno 2000, s. 145–153; TÁŽ, *Josef Edmund Horký: historik a sběratel*, diplomová práce FF UJEP v Brně, Brno 1974, která pro moderní dějepisce znovu objevila zapomenutou osobnost tohoto historika. Děkuji Věře Němečkové za laskavé poskytnutí této práce. Srov. také Simona BAUEROVÁ, *Josef Edmund Horký a počátky výzkumu moravských archivů*, dipl. práce FF UJEP v Brně, Brno 1986 (knihovna Ústavu PVH a archivnictví FF MU Brno, sign. B 15).

⁴² Srov. J. HAASZ, *K české historiografii*, s. 537.

⁴³ Tamtéž, s. 538.

⁴⁴ Srov. Karel KAZBUNDA, *Stolice dějin na pražské universitě*, I, Praha 1964 (dle rejstříku u dílu II).

⁴⁵ J. HAASZ, *K české historiografii*, s. 532.

⁴⁶ V jiné souvislosti zajímavě hovoří G. Hess o nepochopení německé literární historie druhé poloviny 19. a 20. století, že i po zániku jesuitů, zejména v jihoněmeckém prostředí, zde existovala kontinuita latinského vzdělání, která umožňovala vzdělancům plně chápat jinotaje textů i výtvarných děl. Srov. Günter HESS, *Der Tod des Seneca. Studien zur Kunst der Imagination in Texten und Bildern des 17. und 18. Jahrhunderts*, Regensburg 2009, s. 273–274.

Historiografie dlouhého 19. století

Podívejme se proto v krátkosti na ohlasy Pubičkova díla. Na Pubičku se vyloženě odvolává zemědělský ekonom a sekretář Vlastenecké hospodářské společnosti Johann Joseph Mehler⁴⁷ (1739–1809) ve svých třísvazkových *Ursprüngliche chronologische Geschichte Böhmens* (Prag 1806–1807).⁴⁸ Mehler sice občas na Pubičku i odkazoval, ale celkem zbytečně, protože až do 14. století jej doslova opisuje; poté – jak také v předmluvě přiznává – čerpá z Pelcla.

Když pomineme J. J. Mehlera, je třeba na prvním místě jmenovat již zmíněného Pubičkova žáka a přítele Ignáce Cornovu (1740–1822).⁴⁹ Jeho největší dílo – doplněný a podstatně rozšířený překlad Stránského práce *Respublica Bojema*⁵⁰ (1634) vydaný pod názvem *Paul Stransky's Staat von Böhmen* (7 svazků, 1792–1803) – bylo vypracováno jak na základě literatury, tak na základě pramenů. Cornova ihned v předmluvě prvního dílu uvádí Pubičku mezi soudobými velikány historické vědy v českých zemích spolu s Dobnerem, Pelclem, Voigtem, Procházkou, Dobrovským, Ungarem a Rieggrem, nicméně jako svého hlavního rádce jmenuje Ungara. Pubičkovy *Chronologische Geschichte* také neuvádí Cornova ve svém díle příliš často,⁵¹ vezmeme-li v úvahu jeho značný rozsah, a vždy jen na podporu svého názoru. Jen zřídka přidá přesné označení stránky či jen svazku a jen výjimečně vlastní komentář, byť krátký („*Mein Lehrer Pubitschka glaubt, daß...*“ nebo „*so mag sie Pubitschka zu recht weisen*“ či „*Ich habe mich bey der Beleuchtung der Geschichte der Könige von Ottokar dem Ilten an vorzüglich an Pubitschka gehalten*“). Možná je to

⁴⁷ Zapomenutý autor, jehož jméno neobsahuje ani Ottův slovník naučný, ani Wurzbachův Lexikon. Srov. Miroslav VÁLKA, *Tradiční agrární kultura a její výzkum v české etnografii (etnologii)*, in: Agrární kultura. O tradičních formách zemědělského hospodaření a života na vesnici, Brno 2007, s. 21–42, zvl. s. 28–29. Mehler založil velkou sbírku zemědělského nářadí, která dokumentuje přetrvávání regionálních typů plazových a bezplazových rádel (háků) vedle záhonového pluhu, univerzálního oradla od středověkého období, a vydal instruktážní dvousvazkové dílo o oradlech v českých zemích: Joseph MEHLER, *Erste Sammlung der böhmischen Ackergeräthe*, Prag 1784; Týž, *Zweyte Sammlung der böhmischen Ackergeräthe*, Dresden 1794.

⁴⁸ První svazek sahá do r. 1346, druhý do r. 1526, třetí do r. 1780. Autora si všiml již V. NOVOTNÝ, ČDI, s. 12–13. Srov. J. J. MEHLER, *Ursprüngliche*, I, s. VII–VIII (Vorrede): „Herr Franz Pubitschka, Doktor der Weltweisheit, hat bereits im Jahre 1770 eine chronologische Geschichte Böhmens (mit Unterstützung der böhmischen Herren Landesstände) in großem Quartformat zu schreiben angefangen, und bereits zehn Bände bis zum Kaiser Ferdinand dem Zweyten verfertigt. So vollkommen aber dieses gründliche, zum unsterblichen Ruhme der böhmischen Nation gereichende, beweisvolle, und nach dem Verhältnisse der Größe sehr wohlfeile Werk ist; so wird es doch manchem Leser vielleicht weitschichtig zu seyn scheinen, welche Weitschichtigkeit aber die nothwendigen Beweise der Gegenstände erforderten, und für manche, obgleich sehr eifrige und wißbegierige Leser der Geschichte dieser, mit den alten Römern, in der Tapferkeit und andern edlen Tugenden, im Gleichgewichte stehender Nation, doch noch zu theuer, und der Jugend, wegen der Menge der Gegenstände nicht leicht faßlich, und dem Gedächtniß ohne große Beschwerlichkeit kaum einzuprägen seyn. Diese Umstände haben mich zur Beförderung der Gemeinnützlichkeith dieses gelehrten, sehr wichtigen, mühsamen, großen Werkes bewegen, zu meinen zween ersten Theilen einen gründlichen Auszug daraus zu verfassen, und solche Abtheilungen der Zeiträume etc. zu machen, die leicht zu werken, und in dem angefügten Inhalte, die einmal gelesenen Gegenstände durch Lesung der Abschnitte und Paragraphen, bald wieder zu finden, in der Geschichte durch die angezeigte Seite schleunig aufzuschlagen, und selbst in dem großen Werke des Verfassers, Herrn Pubitschka, nach den beigetzten chronologischen Jahren die Beweise der Begebenheiten und That-sachen gründlich eizusehen sind.“

⁴⁹ František KUTNAR, *Život a dílo Ignáce Cornovy*, Český časopis historický (= ČČH) 36, 1930, s. 327–350, 491–519; Josef HANZAL – Mojmir OTRUBA, *I. Cornova*, in: LČL 1, Praha 1985, s. 365–366.

⁵⁰ Srov. český překlad s komentářem Pavel STRÁNSKÝ, *Český stát*, překl. Bohumil Ryba, Praha 1953.

⁵¹ Sv. I, s. 365, 479, 483; II, s. 37, 117, 366, 369, 413, 435, 470; III, s. 279, 331, 396. V ostatních svazcích jde již téma práce za rok 1618, a proto citace z Pubičky neobsahuje.

způsobeno i tím, že Pubička v době vydávání Cornovova opusu stále žil a tvořil. Není ani vyloučeno – spíše je to pravděpodobné –, že mu Pubička dával čist i prozatím nevytištěné části svého spisu,⁵² a proto pokus o jakousi objektivitu čekat nemůžeme. Nikdo jiný z generace vyrůstající ještě v 18. století Pubičku po jeho smrti nehodnotil. Stranou zde vzhledem k rozsahu studie záměrně nechávám Pubičkovy současníky, kteří pochopitelně jeho dílo bedlivě studovali a recenzovali. Recenze nebyly vždy jen záporné a zejména J. Dobrovský na něm našel i pozitivní stránky.

Ze zřetele nepustili Pubičkovo dílo ani historici plně působící v 19. století. V jeho polovině si práce všiml i Costantin von Höfler,⁵³ i když jej výrazněji ve svých dílech necitoval. Pubičku využívali i další historici předminulého století, třebaže se k němu přímo nehlásili. Ve svých *Dějínách Moravy*⁵⁴ jej prokazatelně zužitkoval i benediktin Beda Dudík⁵⁵ (1815–1890), ačkoliv sám se o své předchůdce-historiky vědomě příliš neopíral.⁵⁶ Pokud jsem nic nepřehlédl, odkázal na Pubičkovu práci pouze pětkrát,⁵⁷ ale z odkazů je jasné, že dílo znal celé a měl ho při psaní své práce takřkajíc při ruce. Je to rozdíl oproti V. V. Tomkovi, jehož dílo má s Pubičkovou hlavní prací mnoho společných rysů. Tomek – podle mého průzkumu – Pubičku necituje ani jednou, třebaže jinak užívá i barokní dějepiscectví; na druhou stranu je třeba vidět, že užívá starší dějepiscectví jako zprostředkovatele pramenných zpráv, tzn. cituje Hammerschmidta, Beckovského, Ziegelbauera, Dobnera nebo Pelcla zejména tam, kde dotyční citují diplomatický materiál. To se týká i Palackého, kde ke slovu přicházejí jeho edice, *Dějiny* zřídka. Přesto u konzervativního historika, jakým Tomek bezpochyby byl, vynechání Pubičky překvapuje, protože když pracoval na prvním díle svého opusu, byl Pubička po smrti sotva 40 let a Tomek neměl ještě k dispozici tolik prací, o které by se mohl opírat. Snad je to způsobeno tím, že Tomek preferoval – na rozdíl od mnohých dnešních historiků – jít *ad fontes*. Překvapí také nečetné zmínky u Lubora Niederleho v jeho *Slovanských starožitnostech* (1901–1925) a zároveň skutečnost, že pracoval pouze s německým vydáním Pubičkova díla; latinský svazek z roku 1768/69,⁵⁸ který se nejvíce týká obecně Slovanů, není uveden.⁵⁹ Také Josef Pekař pokládáný za konzervativního historika si při svých pracích Pubičku k ruce příliš nebral, ale i on o něm věděl.⁶⁰ Rovněž

⁵² Srov. např. Ignaz CORNOVA, *Paul Stransky's Staat von Böhmen*, III, Prag 1794, s. 396: „Mein verehrungs-würdiger Lehrer Pubitschka hat mich auf diesen Brief aufmerksam gemacht; er wird ihn zu seiner Zeit seiner chronologischen Geschichte einrücken.“

⁵³ K. HÖFLER, *Geschichtschreiber der husitischen Bewegung in Böhmen*, Theil I, Wien 1856, Einleitung, s. XLVI.

⁵⁴ Přepřacované vyd. díla Beda DUDÍK, *Mährens allgemeine Geschichte*, 12 Bde, Brünn 1859–1888.

⁵⁵ Srov. Richard MAHEL, *Život, dílo a pozůstalost moravského historiografa Františka Bedy Dudíka (1815–1890)*, nepublikovaná disertace Slezské Univerzity v Opavě, 2011. Autor již uveřejnil na toto téma několik studií. Právě Dudík je dalším historikem, jehož monografii stále postrádáme.

⁵⁶ Srov. B. DUDÍK, *Dějiny Moravy*, I, Praha 1871, předmluva, s. VI.

⁵⁷ Srov. B. DUDÍK, *Dějiny Moravy*, II, Praha 1875, s. 195 (CHGB III, s. 195; Dudík má jiný názor než Pubička); tamtéž, s. 217 (CHGB III, s. 453; Dudík souhlasí výslovně s Pubičkou); díl V, Praha 1878, s. 20 (CHGB VI/2, s. 16; užití jako pramene); tamtéž, s. 105 (CHGB IV/2, s. 96; uvádí, že si Pubička s problémem neví rady); tamtéž, s. 112 (CHGB IV/2, s. 105; odkazuje na Pubičku jako na pramen).

⁵⁸ F. PUBIČKA, *Series chronologica rerum Slavo-Bohemicarum ab ipso inde Slavorum in Bohemiam adventu usque ad haec nostra tempora, quoad quidem seu per monumentorum ms. seu scriptorum aliorum praesidia licuit, producta, animadversionibus etiam nonnullis suis locis illustrata*, Pragae 1768; Týž, *Series chronologica rerum Slavo-Bohemicarum ab ipso inde Slavorum in Bohemiam adventu usque ad anno Christi 480 usque ad annum 874*, Viennae 1769.

⁵⁹ Na druhou stranu se v díle (I/1, s. 52, 2. vyd., pozn. 1) objevuje Pubičkova studie *De Venedis, Vinidis etc. 1772*.

⁶⁰ Srov. Josef PEKAŘ, *Žižka a jeho doba*, III, Praha 1930, s. 3, pozn. 3. Je to jediný odkaz v celém díle.

Adolf Bachmann⁶¹ sice o Pubičkovi ví, ale neužívá ho.⁶² V případě Bertolda Bretholze⁶³ pak můžeme mluvit dokonce o zcela negativním postoji, když Pubičkovu práci (označující jej Josef!) vidí spolu s tou Pelclovou a Mehlerovou pouze jako „*Kompilation, die die geschichtlichen Ereignisse noch alter chronistischer Weise äußerlich aneinanderreichten, ohne sie aber innerlich zu verknüpfen, ohne tieferen Gehalt und ohne jeden Reiz der Darstellung.*“⁶⁴ Ani v jednom ze svých děl Pubičky nevyužil, a to dokonce ani ve svých *Neuere Geschichte Böhmens*,⁶⁵ které zabírají 16. století, tedy období, které jako první v dějinách českého dějepisce zachytil právě Pubička.

Četnější citace Pubičky zaznamenáváme v dílech Antona Frinda⁶⁶ (1823–1881), zejména v jeho čtyřsvazkových *Kirchengeschichte Böhmens* (1864–1878).⁶⁷ Pubičky, výhradně v německém překladu, využívá především k podpoře svých názorů, případně cituje jím uváděné středověké dokumenty (zejména listiny); opravuje jej málo,⁶⁸ nepolemizuje.

Již Krofta⁶⁹ poznamenal, že Jaroslav Goll (1846–1929)⁷⁰ byl patrně první, kdo „*poznal, že v Pubičkově díle je leccos pozoruhodného a správného, že některé z jeho kritických úvah a postřehů nebyly docela znehodnoceny dílem Palackého již proto, že se týkají namnoze podrobností, k nimž Palacký nemohl přihlížet.*“ Goll podotýkal, že „*Pubička psal samostatně a od Dobnera neodvisle*“, řadí jej po bok Pelcla mezi „*důkladné dějepisce české*“, ale jedním dechem dodává: „*Kdo by si nyní u nás na Pubičku vzpomněl!*“, případně „*Kdo dnes ještě sáhne k Pubičkově Chronologische Geschichte?*“. Pubička tak Gollovi v celé práci slouží jako příklad, a řekněme příklad velmi pádný, odkud mohl případný falzátor Rukopisu královédvorského čerpat své vědomosti. Připomíná, že Pubičkovy práce o českých dějinách byly před Palackého *Dějinami* jedním z mála zdrojů pro předpokládané falzátory.

Pubičkovo jméno připomněl rovněž Josef Kalousek (1838–1915) ve své práci *Děje Královské české společnosti nauk* (1885).⁷¹ Vycházel tehdy vesměs z časopisu *Prager gelehrte Nachrichten* (= PGN),⁷² který mu sloužil jako zásadní pramen. Byl to právě Kalousek, kdo do povědomí historiků uvedl tezi – citovanou z tohoto časopisu – o původní

⁶¹ Thomas KRZENCK, *Adolf Bachmann – českoněmecký historik, angažovaný profesor a liberální politik ve sporu o „českou otázku“*, in: Pavel Soukup – František Šmahel (edd.), *Německá medievistika v českých zemích do roku 1945*, Praha 2004, s. 237–250.

⁶² Jediné citace jsou: Adolf BACHMANN, *Geschichte Böhmens*, I (bis 1400), Gotha 1899, s. 133, pozn. 1; Týž, *Geschichte Böhmens*, II (1400–1526), Gotha 1905, s. 798, pozn. 2.

⁶³ Český Zdeňka STOKLÁSKOVÁ, *Konvertitova kariéra. Bertold Bretholz a jeho snaha po uplatnění*, in: P. Soukup – F. Šmahel (edd.), *Německá medievistika*, s. 273–287.

⁶⁴ Bertold BRETHOLZ, *Geschichte Böhmens und Mährens*, I (bis 1419), Reichenberg 1921, s. 10.

⁶⁵ Bertold BRETHOLZ, *Neuere Geschichte Böhmens. Erster Band, Der politische und religiöse Kampf zwischen Ständen und Königtum unter Ferdinand I. (1526–1564) und Maximilian II. (1564–1576)*, Gotha 1920.

⁶⁶ Harald BACHMANN, *Anton Harald Frind (1823–1881) als böhmischer Kirchenhistoriker: Eine Erinnerung zum 100. Todesjahr des Leitmeritzer Bischofs*, Archiv für Kirchengeschichte von Böhmen – Mähren – Schlesien 6, 1982, s. 261–270.

⁶⁷ Přibližně 20 odkazů v každém dílu.

⁶⁸ Např. A. FRIND, *Kirchengeschichte Böhmens*, II, s. 246, pozn. 1.

⁶⁹ K. KROFTA, *František Pubička*, s. 17.

⁷⁰ Naposledy Bohumil JIROUŠEK, *Jaroslav Goll. Role historika v české společnosti*, České Budějovice 2006. Jedná se o Gollovo dílo *Historický rozbor básní Rukopisu královédvorského*, Praha 1886, s. 33 (pozn. 4), 58, 60 (pozn. 2), 70, 94. Goll se takto zastal i Dobnera, když prohlásil, že „latinský jazyk Dobnerova díla a nešťastná forma komentáře jsou příčinou, že sice o Dobnerovi s pochvalou mluví, ale málo kdo jej také zná a oceňuje podle zásluhy“ (ČČH 4, 1899, s. 2). Tato slova platí bezesbýtky i v případě Pubičky.

⁷¹ S. 26–28, v německé verzi, s. 32–34.

⁷² K časopisu srov. Lenka KUSÁKOVÁ, *Prager gelehrte Nachrichten*, in: LČL 3/II, Praha 2000, s. 1046–1048.

jazykově latinské verzi *Chronologische Geschichte Böhmens*, které si prý autor nechával překládat do německého jazyka.

Arnošt Vilém Kraus⁷³ (1859–1943), který se vždy stavěl proti barokní kultuře ve prospěch osvícenství, má pro Pubičku, tohoto „*důsledného Hájkovce a čechistu*“,⁷⁴ jen nepříznivá slova. Patří podle něj k „*lidem prostředním*“,⁷⁵ kteří byli chváleni soudobou kritikou přespříliš a nezaslouženě; konkrétně Pubička za svou údajně krásnou němčinu.

Ale se zásadnější korekci Palackého soudů o Pubičkovi přišel až Václav Novotný⁷⁶ (1869–1932) v úvodu k prvnímu dílu svých Českých dějin (1912), když napsal: „*Dílu tomuto [= CHGB; J. Z.] bylo často ukřivděno, a nebyl to nikdo menší než Palacký sám, který se o něm nejednou vyslovil příkřeji než zasluhovalo. Lze to pochopiti i omluviti. [...] Ale s absolutního hlediska nelze o díle Pubitschkově (!) souditi tak nepříznivě. Nesnese ovšem srovnání s Palackým, není také bez podstatných a těžkých vad, [...] ale má také své cenné stránky a jest opravdu prvním vědeckým a kritickým zpracováním celých českých dějin obšírnějším způsobem, tedy tím, k čemu Dobner tak dlouho dospěti nemohl. [...] Dílo Pubitschkovo, kožené, bezduché a nezáživné formou, staromódní methodou, která neváhá stejně ceniti prameny současné i staletími od událostí oddělené, jest sice velmi často i přes tyto vady důkazem svědomitosti autorovy i jeho kritické snahy, která mu velmi často umožňuje dodělati se pravdy, a tím nedovoluje, aby bylo prostě přehlíženo, ale hloubky a výše Dobnerovy nedosahuje nikde.*“⁷⁷ Dlužno podotknout, že Novotný byl první historik, který věnoval celkovému zhodnocení Pubičkova díla více než jen několik nesoustavných, vesměs negativních poznámek⁷⁸ a důsledně (nejen) ve svých *Českých dějinách* Pubičkovu práci kriticky užíval.⁷⁹ Mohli bychom jej dokonce s trochou nadsázky označit za „Pubičkovce“, protože mu častokrát straní v jeho duchovních soubojích s Dobnerem. Také ve srovnání

⁷³ Blanka SVADBOVÁ – Zdeněk PEŠAT, *Arnošt Vilém Kraus*, in: LČL 2/II, Praha 1993, s. 953–956; Milan TVRDÍK – Lenka VODRÁŽKOVÁ-PORORNÁ (Hgg.), *Germanistik in den böhmischen Ländern im Kontext der europäischen Wissenschaftsgeschichte*, Wuppertal 2006, s. 69–80, 149–154.

⁷⁴ Arnošt Vilém KRAUS, *Husitství v literatuře, zejména německé*, Praha 1918, s. 181.

⁷⁵ Arnošt Vilém KRAUS, *Pražské časopisy 1770–1774 a české probuzení*, Praha 1909, s. 39.

⁷⁶ Petr ČORNEJ, *Václav Novotný*, in: LČL 3/I, Praha 2000, s. 608–611.

⁷⁷ V. NOVOTNÝ, ČD I, s. 10–12 (nikoli tedy 50, jak patrně tiskovou chybou uvádí Krofta). Novotný se zase plete, když označuje Pubičku jako „Jos. Pubička“.

⁷⁸ Všiml si toho Jan JAKUBEC, *Dějiny české literatury*, II, Praha 1934, s. 58.

⁷⁹ Domnívám se, že to bylo na radu J. Golla, který vůbec první přiznal faktografické bohatství Pubičkova díla, příp. K. Kroftly, který jeho dílo tou dobou přednášival na univerzitě. Užívání dokazují odkazy na něj činěné i v drobnostech ve všech Novotného dílech. Kriticky např. V. NOVOTNÝ, ČD I/1, s. 737, pozn. 3; I/2, s. 4, pozn. 1; dále bez uv. pozn.: s. 18, 20 (zde odmítá Pubičkovu víru v zázraky), 24, 58, 179/180, 221, 260, 291, 359, 370, 382, 385 („Co vykládá Pubitschka, jest pouhá fantasmie.“), 451, 498, 513, 543, 560, 568 (ale zde se pletou i Palacký a Tomek), 607, 613, 655, 759, 797, 835, 860, 955, 1034, 1076; I/3, s. 75 atd.; I/4, s. 56 atd. Naopak se s Pubičkou ztotožňuje či jej chválí: I/2, s. 73–74, 97 (upřednostňuje jej před Dobnerem, který – nepravem – o problém rozvinul s Pubičkou tvrdou polemiku), s. 100 (straní mu proti Dobnerovi), 113, 125, 133 (kde Pubičku vyloženě chválí), 212, 230 („Správné postřehy, ač smíšené s nekritickými poznámkami a směsnými dohady, má již Pubička III, 462n.“), s. 274, 285, 414, 426, 500–501 (proti Dobnerovi ve prospěch Pubičky: „P. má zde některá velmi kritická pozorování.“), s. 510–511, 515, 559, 587, 590, 595, 622, 662 („Jak správně má Pubitschka.“), 696, 756–757, 771, 781, 841, 862, 872, 876, 882, 940, 943, 967, 969, 1094, 1128; I/3, s. 82, 128 atd.; I/4, s. 147 atd. Obecně lze říci, že v knihách I/3 a I/4 se vyskytují zmínky o Pubičkově řídicí než v předchozích svazcích, ale ve stejných intencích. Pochopitelně se dějepiscectví od r. 1912 (I/1) do r. 1937 (I/4) výrazně proměnilo a Pubičkovo dílo se zcela antikvovalo. Rovněž pramenů pro 13. st. je relativně hodně, a proto nebyl důvod stále se odvolávat na „syntetistu“ 18. st. Srov. také V. NOVOTNÝ, *Mistr Jan Hus*, I/1, Praha 1919, s. 142, pozn. 4. Je to snad jediný odkaz, přesto hodný pozornosti, neboť i kněz Jan SEDLÁK, *M. Jan Hus* (1915) začíná historiograficky až Palackým. V. Novotný ovšem překvapivě neuvádí Pubičku v argumentaci proti A. Bachmannovi ve studiích *Zur böhmischen Quellenkunde*, Prag 1907, 1910.

s Pubičkou přichází například Cornova zkratka, ba i Dobrovský je Novotným citován méně než „učení jesuita“. Ale Novotného přání, aby nebylo Pubičkovo dílo přehlíženo, se nenaplnilo.⁸⁰ Ani jazyk pozdějších historiků nehrál žádnou roli.⁸¹ Například Josef Šusta, obecně stavící podobně jako B. Bretholz především na edicích a nové literatuře, jej ve svých dílech o českém 14. století prakticky neuvádí. Nejinak je tomu v případě Františka M. Bartoše, který tak nečiní ani v místech, kde by to bylo možné; Pelcl ke slovu přichází, dokonce i barokní dějepisci, Pubička nikoliv. Ve velkém projektu Laichterových *Českých dějin*⁸² se Pubičky dotknul jen Rudolf Urbánek ve svém monumentálním *Věku poděbradském*,⁸³ ale ani on ne zevrubněji, ačkoliv je zřejmé, že minimálně ve sporných bodech Pubičku konzultoval. A Urbánek také mimoděk potvrdil, že Pubička k jednotlivostem konzultován i ve 20. století být zkratka musel. S Novotného a Urbánkovými díly se ukazuje i další skutečnost, že totiž jejich první svazky vyšly před rokem 1918 zaznamenávají Pubičku nejčastěji, zatímco po pádu Rakouska-Uherska je již Pubička citován marginálně, třebaže je stále historiky využíván.

K Novotnému lze z hlediska četnosti citací Pubičky přiřadit snad jen Augusta Naegleho⁸⁴ (1869–1932), profesora církevních dějin na teologické fakultě pražské německé univerzity, který bez znalosti českého jazyka sepsal minuciózně podané – i v tom je dílo podobné pracím V. Novotného – počátky křesťanství v Čechách. Jeho dvoudílné nedokončené *Kirchengeschichte Böhmens*⁸⁵ se ovšem nesetkaly s porozuměním české historiografie,⁸⁶ autorovi jistě nepomohla ani jeho kandidatura na prezidenta ČSR proti T. G. Masarykovi, ale z hlediska Pubičky jde o dílo bohaté. Autorova neznalost českého jazyka spolu se zásadou citovat prakticky všechny prameny i příslušnou literaturu⁸⁷ (i česky psanou!) ke každé specifické otázce českých raně středověkých dějin zapříčinily hojné využití několika Pubičkových dílů. Pohříchu vždy jen těch v němčině vydaných a bez Novotného komentářů, ze kterých můžeme vyčíst alespoň nějaký jeho názor na Pubičkovu práci. Naegle se veškerých komentářů zdržel; uváděl Pubičku výhradně pro svoji podporu nebo obecné mínění.⁸⁸ Za

⁸⁰ Zcela jej ve svých dílech přehlédli medievalisté J. Lippert, J. Loserth, E. Werunsky, W. Wostry, H. Zatschek, topograf J. G. Sommer a mnozí další.

⁸¹ K jazykově německému dějepiscectví v českých zemích srov. práci Ota KONRÁD, *Dějepisectví, germanistika a slavistika na Německé univerzitě v Praze 1918–1945*, Praha 2011, kde na s. 10–37 autor upozorňuje na nejdůležitější prameny a novou literaturu k tématu.

⁸² K projektu srov. Jiří LACH, *Laichterovo nakladatelství a projekt České dějiny. Studie a edice*, Olomouc 2008.

⁸³ Rudolf URBÁNEK, *Věk poděbradský*, I (= ČD III/1), Praha 1915, s. 316, 338, 778. Na rozdíl od V. Novotného však našťásti zachytil Pubičku v prvním díle v rejstříku. Ve 2. a 3. díle se Pubička nevyskytuje nejen v rejstříku, ale ani v knize. Srov. odkazy díl IV, Praha 1962, s. 27, pozn. 58, s. 630, pozn. 80, které prozrazují, že Urbánek sleduje Pubičku stále, i když jej cituje ojediněle. Rovněž v jeho práci *Legenda tzv. Kristiána ve vývoji předhusitských legend ludmilských i václavských a její autor*, 4 sv., Praha 1947–1948, není o Pubičkovi ani zmínka.

⁸⁴ Kurt A. HUBER, *August Naegle (1869–1932). Ein Leben zwischen Wissenschaft und Nationalitätenpolitik*, Archiv für Kirchengeschichte von Böhmen – Mähren – Schlesien 8, 1987, s. 1–48.

⁸⁵ S podtitulem *Einführung des Christentums in Böhmen*, Wien – Leipzig 1915, 1918.

⁸⁶ Srov. František KUTNAR – Jaroslav MAREK, *Přehledné dějiny českého a slovenského dějepiscectví*, 2. vyd., Praha 1997 (1. vyd. 1973), s. 662–663. Dílo nebylo ani dobově recenzováno v ČČH!

⁸⁷ Několikrát se odvolává dokonce na práci A. A. LEGIS-GLÜCKSELIG, *Geschichte von Böhmen*, Prag 1855, což je v české historiografii opravdu výjimečné.

⁸⁸ Při citaci nezaznamenávám č. pozn., pouze č. stran. A. NAEGLE, *Kirchengeschichte Böhmens*, I, s. 2 (zde jedinkrát vytýká Pubičkovi [díl I, s. 42] a Dobnerovi zaměnění kapitol u Jordana), 18, 25, 29, 122, 138, 175, 189, 201; díl II, s. 12 (nesouhlasí s Pubičkou), 14, 30, 72, 77, 82, 143, 149 (ohledně věku sv. Václava v době úmrtí jeho otce, kde se Pubička [díl II, s. 176] odchyluje od Balbína), 160, 201, 228, 231, 234, 246, 280, 332, 333, 337, 390, 421, 433.

zakladatele kritického dějezpytu v českých zemích vidí G. Dobnera a J. Dobrovského; Pubičku v této souvislosti nejmenuje.⁸⁹

Na Novotného tak plně navázal až častěji zmiňovaný Kamil Krofta (1876–1945),⁹⁰ který Pubičkovi věnoval prostor ve svých univerzitních čteních⁹¹ již před rokem 1918 a který Novotného také plně citoval ve svém tištěném příspěvku vyjadřující mu souhlas.⁹² Připojil následně, že „význam díla Pubičkova je založen na jeho učenosti, svědomitosti, pílí a značné bystrosti, namnoze také na jeho vědecké nezaujatosti. Mnohem méně je výsledkem správné a svědomité metody kritické.“⁹³ Celkově pak Krofta rozebírá jednotlivé nejdůležitější Pubičkovy omyly a chyby a – trochu překvapivě vzhledem na předchozí řádky – uzavírá své hodnocení dosti skepticky: „Protože z Pubičkových předloh sotva některá je dnes neznáma nebo nepřístupna a jeho výklad sebraných zpráv a vůbec pojetí historických událostí je velmi primitivní, je pro nás tato část díla Pubičkova [= pojednávající o l. 1526–1618; J. Z.] skoro docela bez ceny. Nanejvýš možno v něm tu a tam najít upozornění na zprávu nebo pramen, jež by nám jinak mohl ujít. [...] Celkem se zdá, [...] že poměrně největší cenu si zachovaly ty části díla Pubičkova, které jednají o prvních stoletích českých dějin, neboť tam jsou podrobně a někdy dosti kriticky probrány leckteré otázky, které vůbec jinde s takovou důkladností nebyly probrány. Tu se leckdes kmitne správný postřeh, dobrá myšlenka, jež se ovšem ztrácejí ve spoustě naivností a nesprávností a nadto jsou ubíjeny nezáživnou formou díla.“⁹⁴ A tak Krofta celý svůj článek končí slovy vyjadřujícími názor české historiografie první poloviny 20. století na Pubičkovo dílo: „V září Dějin Palackého Pubičkova Chronologische Geschichte upadla takořka docela v zapomenutí, zůstávajíc jen odborným badatelům historickým pomůckou, ne zcela bezcennou při zjišťování některých dějinných skutečností naší národní minulosti.“⁹⁵

Václav Novotný i Kamil Krofta se oba na Františka Pubičku dívali prizmatem své současnosti, tzn. jak jim může být prospěšný v jejich vlastní práci. Nemyslím si, že by to byl šťastný úhel pohledu. Kontext a podmínky k práci, které měl Pubička k dispozici v 60. až 80. letech 18. století, stejně jako jeho předchozí latinsky psaná díla zůstala zcela stranou pozornosti obou historiků. Krofta na více místech své studie přiznává, že Pubičkovo dílo (vždy měl ale na mysli jen jeho *Chronologische Geschichte Böhmens*) je dosud nepoznané a byla by potřebnější podrobnější analýza dané práce, která by se nevyhýbala komparaci s dílem Gelasia Dobnera. To se však nestalo ani po roce 1918, ani po roce 1945, kdy vyšla Kroftova stať tiskem.

Také největší znalec českého 18. století před i po první světové válce, Josef Hanuš (1862–1941),⁹⁶ musel nutně při svých výzkumech opakovaně narážet na Pubičkovo jméno. Ze všech jeho prací je však patrné, že tento biograf Voigta, Pelcla i Procházky⁹⁷ se Pubičkovou osobností ani jeho dílem hlouběji nezabýval a čerpal pouze z literatury. Pokládal

⁸⁹ A. NAEGLE, *Kirchengeschichte*, I, s. 138.

⁹⁰ Srov. Petr ČORNEJ, *Kamil Krofta*, in: LČL 2/II, Praha 1993, s. 983–985.

⁹¹ Konkrétně v přednáškách *Dějepis a dějezpyt v Rakousku od století XVIII.*, konaných v ZS 1915/16 každé pondělí a pátek od 12:00 do 13:00. Srov. *Seznam přednášek pro ZS 1915/16*, s. 43.

⁹² K. KROFTA, *František Pubička*, s. 17–18.

⁹³ Tamtéž, s. 18.

⁹⁴ Tamtéž, s. 20–21.

⁹⁵ Tamtéž, s. 24.

⁹⁶ Srov. Petr ČORNEJ, *Josef Hanuš*, in: LČL 2/I, Praha 1993, s. 70–72.

⁹⁷ Chystal i monografii K. R. Ungara. Srov. Marie PAVLÍKOVÁ, K. R. Ungar a jeho místo v české obrozenecké vědě, *Věstník ČSAV* 1971, č. 2, s. 155–166, zvl. s. 164.

Pubičku pravděpodobně spolu s Arne Novákem a Josefem Pekařem za „*pedantického a suchopárného jesuitu*“, „*zkostnatělého chronistu doby předkritické*“, „*nudného vypravěče vnějších příběhův a dat v pořádku chronologickém*“, případně za „*úzkoprsého stoupence vlastivědy ve smyslu racionalistickém*“ nebo přinejmenším za „*průměrného člena Tovaryšstva Ježíšova*“ a jeho *Chronologische Geschichte* za „*nepopulární*“,⁹⁸ „*příliš rozvleklou, neukončenou, v obsahu i formě zastaralou a pro polemický ráz [spory s Dobnerem] nesympatickou*“.⁹⁹ Od těchto názorů se neodchýlil ani ve svém životním díle *Národní museum a naše obrození* (1921–1923), třebaže zůstal ve svých soudech umírněnější a pod vlivem studie J. Haasze.¹⁰⁰ Zde jmenuje Pubičku vždy po boku Pitera, Voigta, Dobnera, Pelcla, Procházky, Durycha a Dobrovského, tedy mezi „*zakladateli nového kritického dějepytu, dějepisu, politického, kulturního a literárního*“.¹⁰¹

Literární historik Jan Jakubec¹⁰² (1862–1936) měl pro Pubičku patrně větší pochopení, alespoň se to dá vyčíst ze zmínek v jeho minuciózních *Dějinách české literatury*,¹⁰³ kde má pro Pubičku slova „*pilný a velmi znalý historik*“ a ve sporu o Jana Nepomuckého jej řadí k „*odborníkům*“ po bok Dobnera a Dobrovského.

Ani Františku Kutnarovi (1903–1983) se Pubičkova práce nijak zvlášť nelíbí; jeho dějiny označí coby mladý historik ve shodě s tehdejšími dějepiscectvím za „*rozvláčné, formou kostrbaté a obsahově přečpané*“.¹⁰⁴

K Pubičkovi se nehlásila ani nacistická, v českých zemích působící historiografie. Josef Pfitzner,¹⁰⁵ například, dává vždy přednost Cornovovi a Pubičku zmiňuje v této souvislosti jen okrajově.¹⁰⁶ Pro nacistické historiky nebyl Pubička dostatečně německý, tedy nacionálně proněmecky orientovaný.

Historiografie po roce 1945

Po roce 1945, resp. 1948 s nástupem oficiální marxisticko-leninské historiografie v Československu došlo k velkému rozmachu historiografického bádání o tzv. národním obrození, tedy o období zhruba ohraničeném léty 1740 až 1848.¹⁰⁷ Do samého počátku této doby, do období, kdy se přehodnocovaly tzv. buržoazní práce,¹⁰⁸ spadají studie Zdeňka Fialy,

⁹⁸ Josef HANUŠ – Jan JAKUBEC et al., *Literatura česká devatenáctého století: od Josefínského obrození až po českou modernu*, Praha 1905, s. 64–65 (autoři pasáže označení Arne Novák a Josef Pekař, hlavní redakci měl ale J. Hanuš).

⁹⁹ Josef HANUŠ, *František Martin Pelcel, český historik a buditel*, Praha 1914, s. 1.

¹⁰⁰ Josef HANUŠ, *Národní museum a naše obrození*, 2 sv., Praha 1921–1923, sv. 1, zvl. s. 143, 146, 200.

¹⁰¹ Tamtéž, s. 322. Ve své studii *Počátky kritického dějepytu v Čechách*, ČČH 15, 1909, s. 277–302, 425–463, jej v této řadě uvádí jen jednou (s. 442). Srov. i zmínku s. 454.

¹⁰² Srov. Petr ČORNEJ, *Jan Jakubec*, in: LČL 2/I, Praha 1993, s. 443–445.

¹⁰³ Jan JAKUBEC, *Dějiny české literatury*, II, Praha 1934, s. 16, 28.

¹⁰⁴ F. KUTNAR, *Život a dílo Ignáce Cornovy*, s. 510.

¹⁰⁵ Frank HADLER – Vojtěch ŠUSTEK, *Josef Pfitzner (1901–1945). Historiker, Geschichtsprrofessor und Geschichtspolitiker*, in: Monika Glettler – Alena Míšková (Hgg.), *Prager Professoren 1938–1948. Zwischen Wissenschaft und Politik*, Essen 2001, s. 105–135.

¹⁰⁶ Josef PFITZNER, *Das Erwachen des Sudetendeutschums im Spiegel ihres Schrifttums bis zum Jahre 1848*, Augsburg 1926, s. 54–55.

¹⁰⁷ Srov. Vít VLNAS, *Jan Nepomucký: česká legenda*, Praha 1993, s. 64–73; Jiří RAK – Vít VLNAS, *Druhý život baroka v Čechách*, s. 46–55 (autor V. Vlnas).

¹⁰⁸ Srov. Josef HANZAL, *Cesty české historiografie 1945–1989*, Praha 1999, s. 94. Tato práce vyvolala po svém vydání velkou nevoli v české historiografii. Mnozí poukazovali na její neobjektivitu, kterou však po mém

Václava Vojtíška, Josefa Macůrka, Arnošta Klímy, Oldřicha Králíka, Josefa Kočího, ale i Bohumila Ryby, Milana Kudělky aj., kteří s nestejnou kvalitou a intencí psali o dějinách druhé poloviny 18. a začátku 19. století. I když v pobělohorské době spatřovalo „nové“ dějepiscectví „epochu temna, naplněnou pouze feudálním útlakem a povstáními poddaného lidu“,¹⁰⁹ dvousté výročí narození Josefa Dobrovského připadající na rok 1953 zavdalo podnět k mnoha statím o jeho době. O Pubičkovi se nicméně zmínil již Zdeněk Nejedlý (1878–1962)¹¹⁰ ve svých „mimo kontext domácí historiografické práce“ vzniklých *Dějiny národa českého* (1949).¹¹¹ Přirozeně, nikoli pochvalně. Označil jeho dílo za „pouhou kompilaci, a k tomu psanou v duchu protireformačním“. Toto stanovisko bylo pro oficiální československou historiografii napříště určující. Projevuje se to i v oficiálních skriptech pro posluchače dějin české literatury tohoto období na Univerzitě Karlově v Praze *Česká literatura národního obrození* (1956; kolektiv autorů z tehdejší katedry literatury pražské filologické fakulty a příslušného ústavu ČSAV), kde je sice Pubička letmo a negativně zmíněn, ale není uveden jako samostatný autor, ačkoliv například L. J. Šeršík nebo M. Ziegelbauer, o J. V. Zlobickém nebo S. Vydrovi ani nemluvě, uvedeni jsou.

Zdeněk Fiala (1922–1975) napsal na adresu tzv. barokního dějepiscectví slova, která je možno vztáhnout na mnohá díla jemu současného československého dějepiscectví padesátých let 20. století, totiž, že „mluvit u těchto spisů o kritičnosti a vědeckém postupu práce by bylo pro vědu urážkou. ‚Historická‘ díla musela splnit účel, jemuž sloužila, bez ohledu na způsob, kterým se to stane“.¹¹² Pubičku jmenuje opakovaně bez dehonestujících epitet. Rovněž Josef Macůrek (1901–1992)¹¹³ zůstal ve svých názorech zcela věčný a hodnotil Pubičku obdobně jako Novotný s Kroftou, třebaže si neodpustil dobový slovník: „Z listu Pubičkova vidíme, že byl – na rozdíl od Dobnera – v zajetí protireformačního chápání a daleko stál za osvíceným Dobnerem 60. a 70. let.“¹¹⁴ Rudolf Holinka viděl Pubičku spolu s Voigtem a Dobnerem – na rozdíl od Dobrovského – „více méně v zajetí ideologie pozdního feudalismu“, kdy byli prý „přesvědčeni aspoň o relativním oprávnění tradiční struktury společenské“.¹¹⁵ Jméno Pubičky nemizí ze zorného pole historiografie v lidově demokratickém Československu ani po roce 1953, čehož je důkazem zmínka v tehdy

soudu trpět musela, neboť byla vydána už r. 1999 a jejím autorem byl pamětník většiny daných událostí.

¹⁰⁹ Tamtéž, s. 95. Nezdá se mi naopak, že by se historikové počátku 50. let době národního obrození vyhýbali, jak se domníval J. Hanzal (s. 95). Pěknou ukázkou tehdejší ideologie jsou slova z knihy Rudolf KEPKA – Jaroslav KRAUS, *Kasárna Kristova*, Plzeň 1961, kde jsou jesuité popisováni takto (s. 5–6): „Ne nadarmo vyvolává zvuk slova *jezuita* v představách našeho lidu podobu nestvůrného, olezlého černého ptáka, jenž pokradmu i otevřeně upíjí z pramene života, jenž z kořenů lidového zdraví lačně saje krev, pot i mozek, aby těmito vzácnými substancemi sytil zahálčivý a honosný život parazitů, aby jimi upevňoval moc vykořisťovatelských tříd. [...] Kalná úloha jezuitů ve světových událostech, zejména pak jejich těsná svázanost s imperialismem (postížitelná i na bankovních kotech) byla v poslední době několikrát nepochybně a drtivě odhalena“. Publikace je prý založena „na rozsáhlém průzkumu archivního materiálu“. Srov. Jiří RAK – Vít VLNAS, *Druhý život baroka v Čechách*, s. 49–50.

¹¹⁰ Srov. Jiří KŘEŠŤAN, *Zdeněk Nejedlý: politik a vědec v osamění*, Praha – Litomyšl 2013.

¹¹¹ Zdeněk NEJEDLÝ, *Dějiny národa českého*, I, Praha 1949, s. 58, 75.

¹¹² Zdeněk FIALA, *Josef Dobrovský a počátky historické kritiky u nás*, *Československý časopis historický* (= ČsČH) 1, 1953, s. 257–271, cit. s. 258.

¹¹³ Josef MACŮREK, *Dobrovského pojetí českých dějin a stanovisko k našemu historickému vývoji*, *Slavia* 23, 1954, s. 164–190.

¹¹⁴ Josef MACŮREK, *České a uherské dějepiscectví v počátcích českého a maďarského národního obrození. K otázce prvních zájmů J. Dobrovského o Uhry a Maďarsko*, in: *Josef Dobrovský 1753–1953*, Praha 1953, s. 473–506, cit. s. 483. Na studii jsou dodnes důležité edice dopisů na s. 495–506.

¹¹⁵ Rudolf HOLINKA, *K Dobrovského koncepci českých dějin*, *Slavia* 23, 1954, s. 201–204.

reprezentativních *Dějínách české literatury* (1960),¹¹⁶ ale na zařazení jeho biografie do knižnice „Odkazy pokrokových osobností naší minulosti“ (Svobodné slovo, Praha 1963–1991), kde vyšlo několik desítek životopisů českých intelektuálů nejen 18. a 19. století, to zjevně nestačilo. Dokonce ani Josef Janáček (1925–1994) neuznal za vhodné připomenout jeho jméno, když hovořil o dějepisectví zaznamenávajícím léta 1526 až 1547,¹¹⁷ třebaže byl Pubička vůbec první český historik, který o dané době souhrnně pojednal.

Jméno F. Pubičky je tehdy v povědomí historiků udržováno zejména Milanem Kudělkou (1922–2005), který už v 50. letech edičně zpřístupnil některé jeho dopisy¹¹⁸ a věnoval záslužně pozornost jeho žáku Leopoldovi Janu Šeršníkovi (1749–1814), aby v šedesátých letech dopodrobna rozebral Pubičkovu roli ve sporu o Hájkovu kroniku.¹¹⁹ Kudělka přistoupil k tématu bez zbytečných ideologických schémat a stal se největším znalcem Pubičkova díla po druhé světové válce. Nicméně i jeho přístup má své dobové limity. Dnes je těžko říci, nakolik byly způsobeny autocenzurou nebo vlastním přesvědčením.¹²⁰ Každopádně ani on nemá pro Pubičkovu práci příliš pochopení, když jeho *Chronologische Geschichte* označuje za „nijak zvlášť pracný spis, který autor přejímá od Balbína“.¹²¹ Na druhou stranu si ale Kudělka protirečí, neboť ještě v roce 1957 viděl jeho dějiny jako práci „ve své době nesporně velmi záslužnou“,¹²² ale později jeho „ucelený pragmatický výklad českých dějin, opřený v plné důvěře o poznatky staré, i ony smyšlené a neudržitelné“¹²³ pokládá za méně významný než „pokrokovější“ výklad Dobnerův. Považuje zkrátka Pubičku ve shodě se starší historiografií za „dějepisce starého typu“, za „hlavního představitele soudobé historické vědy pro širokou vzdělanou veřejnost“,¹²⁴ jehož dílo se „přes své nesporné zásluhy o českou historiografii přičinilo jen skromnou měrou o rozvoj novodobé české historické vědy“.¹²⁵ Proti tomu vyslovuje své pochybnosti Frank Wollman (1888–1969), který upozorňuje na to, že „pro úplné pochopení a objasnění [...] citového a myšlenkového okruhu, v němž se rodí vědomí národa ze slovanské a slovanomilské ml-

¹¹⁶ Felix VODIČKA (ed.), *Dějiny české literatury*, II, Praha 1960, s. 33, 641.

¹¹⁷ Josef JANÁČEK, *České dějiny. Doba předbělohorská 1526–1547*, I/1, Praha 1968, s. 269–273. Začíná tradičně Palackým.

¹¹⁸ Milan KUDĚLKA, *K otázce česko-polských literárních vztahů v počátcích českého národního obrození. Korespondence Josefa Alexandra Jablonowského s Františkem Pubičkou*, Slezský sborník 55, 1957, s. 251–271.

¹¹⁹ Milan KUDĚLKA, *Leopold Jan Šeršník (1749–1814). Život a dílo*, Ostrava 1957; TÝŽ, *Spor Gelasia Dobnera o Hájkovu kroniku*, Praha 1964, zvl. s. 20–43. K Šeršníkovi srov. i Ks. *Leopold Jan Szersznik znany i neznany. Materiały z konferencji naukowej. Cieszyn, 6–7 listopada 1997*, Cieszyn 1998; Barbara BIENKOWSKA, *Edukacyjna rola biblioteki Leopolda J. Szersznika*, in: Książka, biblioteka, szkoła w kulturze Śląska Cieszyńskiego. Materiały z konferencji naukowej, Cieszyn 4–5 listopada 1999, Cieszyn 2001, s. 332–340; Albin HEINRICH, *Repertorium codicum manuscriptorum in caesareo-regia Bibliotheca Scherschnickiana Teschinių*, vydala Urzszula Wieczorek; wprowadzeniem opatrzył Krzysztof Szelong; pod redakcją Ryszarda Gładkiewicza, Wrocław 2004, s. 9 (uveden Pubička, v rejstříku jeho jméno chybí). Také srov. Lenka KUSAKOVÁ, *Leopold Jan Šeršník*, in: LČL 4/II, Praha 2008, s. 590–592.

¹²⁰ Srov. kritiku jeho práce Ivo CERMAN, *Gelasius Dobner a česká šlechta. Proměny šlechtické genealogie ve věku osvícenství*, in: Václav Bůžek – Pavel Král (edd.), *Paměť urozenosti*, Praha 2007, s. 88–105, zvl. 88–89; Ivo CERMAN, *Šlechtická kultura v 18. století. Filozofové, mystici, politici*, Praha 2011, s. 40. Přesto bych nesrovnával práci M. Kudělky s prací J. Haubelta.

¹²¹ M. KUDĚLKA, *Spor Gelasia Dobnera o Hájkovu kroniku*, s. 39.

¹²² M. KUDĚLKA, *K otázce česko-polských literárních vztahů*, s. 255.

¹²³ M. KUDĚLKA, *Spor Gelasia Dobnera o Hájkovu kroniku*, s. 64.

¹²⁴ Oproti tomu Zdeněk Šimeček nazve Pubičkovu metodu práce „sterilní akribie“. Zdeněk ŠIMEČEK, *František Martin Pelcl*, Věstník ČSAV 78, 1969, s. 410–425, cit. s. 417.

¹²⁵ M. KUDĚLKA, *K otázce česko-polských literárních vztahů*, s. 254–255.

hoviny, scházejí nám kritéria pokrokovosti a nepokrokovosti pro tu dobu“.¹²⁶ Nutno dodat: scházela nám nejen v roce 1958, nýbrž i dnes.

Akademickou kvalitu si zachoval i Bedřich Slavík (1911–1975),¹²⁷ který byl prakticky posledním badatelem shrnujícím dosud známé údaje o životě a díle Františka Pubičky.¹²⁸ Horší hodnocení se poté dočítáme v knihách Josefa Kočího (1922–1986),¹²⁹ oněch „kvintesencích marxistických názorů“,¹³⁰ který Pubičku (ačkoli jej nejmenuje přímo) řadí k „starým ‚vlastencům‘, kteří jsou vždy připraveni vyrukovat, jestliže věda vystoupí proti pověrám, zvláště mají-li vlastenecký nátěr“. Jeho hlavní dílo pak označuje jako „rozsáhlou a rozvlácnou kompilaci o dějinách Čech“. Nejsmutnějším příkladem té doby je ale pojetí Josefa Haubelta, mimo jiné odpůrce Františka Kutnara a základního díla o Bohuslavu Balbínovi.¹³¹ Pro Pubičku má jen nejhorší výrazivo: „nejreakčnější historik své doby“ „s perfidní jezuitskou obratností“, „oblíbenec aristokracie“, „ultrakonzervativní dějepisec“.¹³² Po ztrátě vlivu v české historiografii Haubelt částečně změnil svůj slovník a Pubička mu je už pouze „protiosvícenský historik jezuitské provincie a stavovské společnosti“ nebo „konzervativní jezuita“.¹³³

Ani po společenských proměnách v letech 1989/1990 se česká historiografie Pubičkovi nevěnovala. Dokladem toho je absence jeho jména v reprezentativním *Lexikonu české literatury* (1985–2008), který ani v dodatcích nezařadil tohoto historika do české literatury, třebaže ostatní autory včetně Kolčavy, Cerroniho, Cornovy, Dobnera, Durycha i Šeršníka a Ungara, kteří rovněž nepsali česky a český jazyk ani ve větší míře neovládali, případně nebyli českého původu, uvádí plným heslem. Pubička je tak zmiňován pouze v okrajových souvislostech nebo v nejruznějších učebních textech a přehledových pracích.¹³⁴

¹²⁶ Frank WOLLMAN, *Slovanství v jazykové literárním obrození u Slovanů*, Praha 1958, s. 97.

¹²⁷ Bedřich SLAVÍK, *Od Dobnera k Dobrovskému*, Praha 1975, zvl. s. 87–90; k jeho osobě srov. Jaroslav MED, *Bedřich Slavík*, in: LČL 4/I, Praha 2008, s. 206–208.

¹²⁸ Nepočítaje stručné, ale věcně shrnuté: F. KUTNAR – J. MAREK, *Přehledné dějiny českého a slovenského dějepisectví*, s. 166.

¹²⁹ Josef KOČÍ, *Naše národní obrození*, Praha 1960; Týž, *České národní obrození*, Praha 1978, s. 71–72 (o je-suitech); 97 a 305 (citáty). Pro praktiky tehdejší doby je rovněž příznačné, že Kočí zcela záměrně zamlčel monografii Milan MACHOVEC, *Josef Dobrovský*, Praha 1964, ve své Bibliografické poznámce (s. 458 c. d.). Ke knize srov. J. RAK – V. VLNAS, *Druhý život baroka v Čechách*, s. 51 (autor V. Vlnas).

¹³⁰ Jiří RAK, *Doslov*, in: František Kutnar, *Obrozenecké vlastenectví a nacionalismus. Příspěvek k národnímu a společenskému obsahu češství doby obrozenecké*, k vyd. připravil Karel Kučera, Praha 2003, s. 349.

¹³¹ Srov. jeho recenze mající spíše než k recenzím blíže k politickým odsouzením 50. let. Josef HAUBELT, *O výkladu dějin českého a slovenského dějepisectví Fr. Kutnara*, ČsČH 27, 1979, s. 907–915; Týž, *Das Temno J. P. Kučery a J. Raka*, ČsČH 33, 1985, s. 101–105, což je obdobně ideologická a neakademická „recenze“ na záslušnou knihu Jan P. KUČERA – Jiří RAK, *Balbín a jeho místo v české kultuře*, vybrané texty přeložil Martin Svatoš a Helena Businská, Praha 1983. K celé problematice srov. Vladimír NOVOTNÝ, *Spor o Balbína (a o balbínovskou monografii)*, in: Paradoxy a paralely. Příspěvky k českému literárnímu dějepisectví. Od Komenského k Rejchrtovi, Praha 2006, s. 25–38.

¹³² Josef HAUBELT, *Dějepisectví Gelasia Dobnera*, Praha 1979, s. 93, 97, 99, 120. Srov. také Josef HAUBELT, *Osvícenská věda: Profil*, in: Počátky českého národního obrození. Společnost a kultura v 70. až 90. letech 18. století, ved. autorského kol. Josef Petráň, Praha 1990, s. 288–294, zvl. s. 289. Publikace odráží poměry čs. historiografie 80. let 20. st.

¹³³ Srov. Josef HAUBELT, *České osvícenství*, 2. dopl. vyd., Praha 2004, s. 323, 528. K jejímu I. vyd. (1986) srov. tehdy odvážnou recenzi Milana ŠMERDY v Časopisu Matice moravské 106, č. 1–2, 1987, s. 128–132.

¹³⁴ Např. Milan KUDĚLKA – Zdeněk ŠIMEČEK – Vladislav ŠTASTNÝ – Radoslav VEČERKA, *Česká slavistika v prvním období svého vývoje do počátku 60. let 19. století*, Praha 1995, zvl. s. 150–152. Práce byla připravena ještě před r. 1990. Pubičkovy *Chronologische Geschichte Böhmens* jsou pro Víta Vlnase tradičně „rozvlácným a k uzoufání nudným opusem“. V. VLNAS, *Jan Nepomucký*, s. 215.

Pravděpodobně nejvíce místa mu věnoval Jiří Štaif ve svém přehledu českého dějepisectví pozdního 18. a v 19. století.¹³⁵ Ve shodě s účelem své práce, tedy historiografického přehledu pro vysokoškolské studenty, se pochopitelně Pubičkovi věnoval pouze zkratkovitě vycházející z dostupné literatury. Připomíná kritiky, ale na druhou stranu uznává i jeho světlé, pro budoucí vývoj dějepisectví přínosné stránky; vlastního hodnocení se v učebním textu v podstatě zřiká, řadí jej automaticky k historikům, „kteří se hlásili k protireformačnímu pojetí českých dějin“.¹³⁶

Ani shrnující syntéza českých dějin pro druhou polovinu 18. století *Velké dějiny země Koruny české* (10. sv., 2001) nemá pro Pubičkovu práci příliš pochopení a setrvává na starších názorech upřednostňujících G. Dobnera. „Co však stavělo učeného piaristu [Dobnera; J. Z.] vysoko nad jezuitu a zároveň předního z čechistů F. Pubičku, byla schopnost koncepčního myšlení a obeznámenost s nejnovějšími metodami historického bádání. Stopy obojího se v Pubičkových Chronologických dějinách Čech obtížně hledají, zatímco důkladnost a opatrnou skepsi této syntézy neupřel ani hyperkritik Dobrovský....“¹³⁷ Zde myslím není tvrzení autorů *Velkých dějin* zcela správné, neboť přinejmenším v otázce obeznámenosti s nejnovějšími metodami historického řemesla byl Pubička zcela jistě roven svému kolegovi.¹³⁸ Postupoval-li mnohdy jinak než Dobner, bylo to po mém soudu dáno spíše osobním filosofickým přesvědčením Pubičky než jeho případnou neznalostí. Stran koncepčnosti lze jistě Pubičkovým dílům a zejména jeho *Chronologische Geschichte* leccos vytýkat, nicméně v tomto se právě Dobnerova práce podobá ze všech prací učenců té doby Pubičkovým dílům nejvíce. „Nekoncepční“ je tak ve skutečnosti Pubička stejně jako Dobner; zjevná daň obou za odvážný pokus podat látku v obrovském díle, nad jehož realizací strávili učenci desítky let.

Ani Eduard Maur, který se dlouhodobě věnuje pojetí národa v osvětské historiografii, se Pubičky nijak podstatně nedotkl, ačkoliv jeho studie jsou mnohdy plné příslibů ohledně jeho osoby.¹³⁹

Nejinak je tomu v *Akademické encyklopedii českých dějin*, kde Jiří Mikulec píše o Pubičkově období následovně: „V literární tvorbě, kterou v této době již ovládla generace čistě osvětských autorů, se příslušníci s tvorbou obsahující alespoň rezidua baroka uplatnili jen málo a nevýrazně.“¹⁴⁰ Pubičku nejmenuje. Myslím, že česká historiografie bude muset

¹³⁵ Jiří ŠTAIF, *Historie, dějiny a společnost. Historiografie v českých zemích od Palackého a jeho předchůdců po Gollovu školu 1790–1900*, 2 sv., Praha 1997, zde sv. I, s. 23–26, pozn. ve sv. II, s. 336.

¹³⁶ J. ŠTAIF, *Historie, dějiny a společnost*, sv. 1, s. 13.

¹³⁷ Pavel BĚLINA – Jiří KAŠE – Jan P. KUČERA, *Velké dějiny země Koruny české, X, 1740–1792*, Praha – Litomyšl 2001, s. 442.

¹³⁸ Srov. Walter SCHAMSCHULA, *Die Anfänge der tschechischen Erneuerung und das deutsche Geistesleben (1740–1800)*, München 1973, s. 167: „Die Methodik der deutschen Geschichtswissenschaft und Philologie findet im Bereich der nationalen Thematik ihre Anwendung.“

¹³⁹ Eduard MAUR, *Pojetí národa v české osvětské historiografii (Ignác Cornova a František Martin Pelcl)*, in: Zdeněk Hojda – Roman Prahel (edd.), *Mezi časy... Kultura a umění v Českých zemích kolem roku 1800. Sborník příspěvků z 19. ročníku sympozií k problematice 19. století*. Plzeň, 4.–6. března 1999, Praha 2000, s. 134–146, zvl. s. 136, kde řadí Pubičkovo dílo „svou tendencí i způsobem zpracování spíše [k] předcházející barokní epoše“. Týž, *Der Begriff der Nation in der böhmischen Historiographie der Aufklärung*, in: O. Dann – M. Hroch – J. Knoll (Hgg.), *Patriotismus und Nationsbildung am Ende des Heiligen Römischen Reiches*, Köln 2004, s. 171–189; Týž, *Myslenkový svět českých osvětských historiků*, in: Jaroslav Lorman – Daniela Tinková (edd.), *Post tenebras spero lucem. Duchovní tvář českého a moravského osvětského*, Praha 2008, s. 164–173.

¹⁴⁰ Jiří MIKULEC, *Baroko*, in: Jaroslav Pánek (ed.), *Akademická encyklopedie českých dějin (A–C)*, Praha 2009, s. 161.

ještě důkladněji prozkoumat dějepisectví 18. století, neboť „barokních“ záblesků se v něm vyskytuje více, než si snad čeští historikové minulých generací přáli; od nich jsme přejali tuto generalizaci, jakoby se to v českých zemích 18. století dychtivými osvícenci jen hemžilo... Ovšem přerod lidských myslí je, jak známo, pomalý, někdy snad až příliš, a proto prolínání mentalit bylo v Pubičkově době jako v každé jiné běžnou věcí.¹⁴¹

Zahraniční historiografie

Ani německý překlad nepomohl Pubičkovi k trvalejšímu uchování jeho díla v paměti německé historiografie psané mimo české země. Například v reprezentativním *Handbuch der Geschichte der böhmischen Länder* (Stuttgart 1967–1970) pod vedením Karla Bosla bychom jej hledali marně.¹⁴²

Z nečeských historiků se Pubičky více dotkl jen Walter Schamschula,¹⁴³ německý bohemista působící dlouhá léta v USA. Ve své pro českou historiografii cenné práci *Die Anfänge der tschechischen Erneuerung und das deutsche Geistesleben*¹⁴⁴ se autor zastavil u Pubičky (píše jej počestlým způsobem) několikrát. Pokládá jej – obdobně jako předválečná česká historiografie – za „tradicionalistického historika“¹⁴⁵ a zařazuje jej po boku Václava Duchovského a Šeršníka mezi „české učence“.¹⁴⁶ Dosti překvapivě jej tak pokládá za původem Čecha. V jeho práci se rovněž můžeme dočíst, že Pubičkovo dílo bylo „zu dieser Zeit populärer als die Arbeiten Dobners“.¹⁴⁷ Celkově vzato ale Schamschula vychází ve svém hodnocení z předválečného českého bádání.

Pubičky jako autora „the mammoth work“ se dotkl i americký specialista na východoevropské dějiny a v rámci českých zemí na národní obrození Hugh LeCain Agnew,¹⁴⁸ který ve své doktorské disertaci *Origins of the Czech National Renaissance*,¹⁴⁹ používané dodnes na amerických univerzitách jako základní kompendium o tématu, shrnul na základě staršího československého bádání Pubičku-historika jako „by no means a consistent supporter of the critical approach pioneered by Dobner“. Připomíná, že kritičtí duchové, jako byl Dobrovský, Pubičku odsuzovali za špatné citace pramenů, na druhou stranu ale rovněž podotýká, že Dobrovský „had some positive things to say about the *Chronologische Geschichte*, such as that in its treatment of the conflicts between the medieval papacy and the emperors, Pubička's work represented an improvement over what had been written only a short time earlier“.

¹⁴¹ Známa je např. skutečnost, že i na I. Kanta, osvícence par excellence, působilo středověké scholastické myšlení, které se skrze tzv. druhou scholastiku dostalo až do jeho současnosti.

¹⁴² Není dokonce ani zmíněn v oddíle „*Der Weg der tschechischen Historiographie*“ (sv. I, s. XVII–XX), ani v oddíle „*Die deutsche Geschichtsschreibung in den böhmischen Ländern*“ (tamtéž, s. XX–XXIV).

¹⁴³ Srov. Jaroslav PÁNEK – Svatava RAKOVÁ – Václava HORČÁKOVÁ, *Scholars of Bohemian, Czech and Czechoslovak History Studies*, III, R–Z, Prague 2005, s. 61–64, č. 362.

¹⁴⁴ Srov. negativní kvazirecenzi oficiální čs. historiografie: Květuše HYRŠLOVÁ, *Česká literatura* 23, 1975, s. 388–389. Jedná se o přetlumočení několika bodů východoněmecké recenze z pera I. Seehas.

¹⁴⁵ W. SCHAMSCHULA, *Die Anfänge*, s. 79 („der traditionalistische Historiker“).

¹⁴⁶ Tamtéž, s. 107 („die tschechischen Gelehrten“).

¹⁴⁷ Tamtéž, s. 266.

¹⁴⁸ Srov. J. PÁNEK – S. RAKOVÁ – V. HORČÁKOVÁ, *Scholars of Bohemian, Czech and Czechoslovak History Studies*, I, A–I, Prague 2005, s. 28–30.

¹⁴⁹ Hugh LeCain AGNEW, *Origins of the Czech National Renaissance*, Pittsburgh 1993, citace ze s. 41.

Paul Shore, který se věnoval zrušení jesuitů a jejich působení v české provincii po roce 1773, Pubičku (kterého píše zprvu česky, později německy) vidí jako jednoho z těch, kteří „were undoubtedly influential in setting in motion the first stirrings of nineteenth century Czech nationalism.“¹⁵⁰

Heslo „Pubička“ v encyklopedických pracích

Heslovitě je Pubička zachycen ve všech českých klasických encyklopediích a naučných slovnících.¹⁵¹ podrobně jak v *Riegrově slovníku naučném*,¹⁵² tak *Ottově slovníku naučném*,¹⁵³ stručně v *Masarykově slovníku naučném*¹⁵⁴ a dokonce i v *Malé československé encyklopedii*¹⁵⁵ nebo v práci *Kdo byl kdo v českých dějinách do r. 1918*.¹⁵⁶

Jako vůbec první jej heslovitě zachytil Ignaz de Luca (1746–1799), profesor státopěvy na vídeňské univerzitě a autor mnoha prací k rakouské vlastivědě, ve svém díle *Das gelehrte Österreich*.¹⁵⁷ Ještě za Pubičkova života jej uvedl i František Martin Pelcl¹⁵⁸ ve svém přehledu jesuitských učenců *Böhmische, Mährische und Schlesische Gelehrte und Schriftsteller aus dem Orden der Jesuiten*.¹⁵⁹ Pelcl čerpal nejen z tehdy veřejných zdrojů, třebaže omezených, jak mu vytýkali již jeho přátelé, ale rovněž z vlastních informací a zpráv současníků, takže se jedná o dodnes ceněné údaje.

Nepočítaje nekrology, v pořadí další encyklopedií obsahující našeho dějepisce je *Allgemeines historisch-biographisch-litterarisches Handwörterbuch aller merkwürdigen Personen* Samuela Baura (1768–1832).¹⁶⁰ Heslo „Pubitschka“ se objevilo i v *Biographie universelle ancienne et moderne* L. G. Michauda.¹⁶¹ Dále se Pubičkovo jméno vyskytlo v *Oesterreichische National-Encyklopaedie von Graffer und Czikan* (1835),¹⁶² jejíž heslo

¹⁵⁰ PAUL SHORE, *The Suppression of the Society of Jesus in Bohemia*, Archivum historicum Societatis Iesu 65, 1996, s. 138–156, zde s. 154. Dále pokračuje: „Here it will only be noted that former Jesuits contributed to this movement both directly at the actual teachers of several of the leading figures in the Czech national renaissance, and indirectly, as the compilers and publishers of linguistic and historical documentation of Czech national identity.“

¹⁵¹ Chybí ale v práci JOSEF JIREČEK, *Rukověť k dějinám literatury české do konce XVIII. věku ve způsobě slovníka životopisného a knihovědného*, 2 sv. (A–Ž), Praha 1875–1876.

¹⁵² RSN VI, 1867, s. 1084–1085 (Antonín Rybička). Srov. také článek *Čeští dějepisci*, in: Praha. Illustrovaný list, č. 4, 1868, s. 55.

¹⁵³ OSN XX, 1903, s. 954–955 (Julius Glücklich).

¹⁵⁴ MSN V, 1931, s. 1088 (nepodepsáno).

¹⁵⁵ *Malá čs. encyklopedie*, V, 1987, s. 203.

¹⁵⁶ *Kdo byl kdo v českých dějinách do r. 1918*, Praha 1996 (elektronicky na <http://www.libri.cz/database/kdo18/list.php?od=p&start=61&count=20>; 17. 8. 2012).

¹⁵⁷ IGNAZ DE LUCA, *Das gelehrte Österreich*, 2 sv., Wien 1776–1778), zde I/2, Wien 1778, s. 33–34.

¹⁵⁸ Srov. ZUZANA URVÁLKOVÁ, *František Martin Pelcl o jezuitách*, in: Bůh a bohové. Církev, náboženství a spiritualita v českém 19. století, Praha 2003, s. 123–127, kde autorka ukazuje věcný způsob Pelclova psaní v jeho slovníku, zatímco jeho paměti, které neměly být nikdy zveřejněny, ukazují jeho záporné názory na členy Tovaryšstva.

¹⁵⁹ FRANTIŠEK MARTIN PELCL, *Böhmische, Mährische und Schlesische Gelehrte und Schriftsteller aus dem Orden der Jesuiten von Anfang der Gesellschaft bis auf gegenwärtige Zeit*, Prag 1786, zde srov. s. 247–248. K hodnocení slovníku srov. JOSEF HANUŠ, *František Martin Pelcl, český historik a buditel*, Praha 1914, s. 100; JOSEF JOHANNIDES, *František Martin Pelcl*, Praha 1981, s. 175–177.

¹⁶⁰ SAMUEL BAUR, *Allgemeines historisch-biographisch-litterarisches Handwörterbuch aller merkwürdigen Personen, die in dem ersten Jahrzehnt des 19. Jahrhunderts gestorben sind*, II, Ulm 1816, sl. 268.

¹⁶¹ L. G. MICHAUD, *Biographie universelle ancienne et moderne*, XXXVI, Paris 1823, s. 278–279.

¹⁶² *Oesterreichische National-Encyklopaedie von Graffer und Czikan*, IV, Wien 1835, s. 319.

jednoznačně vycházelo z výše zmíněných příruček.¹⁶³ Rozsáhlejší pojednání však přinesl až Constantin Wurzbach ve svém známém *Biographisches Lexikon des Kaiserthums Österreich*.¹⁶⁴ Zdejší Pubičkovo heslo bylo ve své době nejrozsáhlejším shrnutím jeho života s výčtem jeho prací. Odsud se dostalo do německy psaných všeobecných i specializovanějších slovníků a encyklopedií 20. století.¹⁶⁵

Pubičku lze nalézt i v dalších specializovaných slovnících Tovaryšstva Ježíšova, např. ve slavné *Bibliothèque des écrivains de la Compagnie de Jésus*.¹⁶⁶ Autoři se zde však nevyhnuli vážným pochybením, například jako rok Pubičkova narození udávají 1699, pro vstup do řádu uvádějí namísto 1739 rok 1759 apod. Zdá se, že čerpali zejména z Pelcla (což je pod heslem i uvedeno), přesto ale byli ve své práci velice nedůslední. Opravené heslo je poté až v novém vydání z roku 1895.¹⁶⁷

Pubičkovo heslo nechybí ani v novém *Diccionario Histórico de la compañía de Jesús*,¹⁶⁸ kde je jeho život a dílo vtěsnáno do jednoho sloupce. Mimo jiné jsou zde zaznamenány jeho jazykové schopnosti: „*Mhuvil excelentně německy, trochu italsky a velmi málo česky.*“ V pramenech se mi ovšem nepodařilo doložit, že by češtinu jakkoli ovládal.

Stručnou poznámku mu věnoval také Wenzel Ernst Gautsch¹⁶⁹ (1784–1856), dnes zapomenutý literát a polyhistor obrovského záběru, který se mimo jiné zabýval významnými vzdělanci a umělci z českých zemí, kteří zemřeli v první dekádě 19. století.¹⁷⁰ Za povšimnutí stojí, že Gautsch hodnotí Pubičkovy dějiny jako „*unkritisch*“, patrně pod vlivem osvěcenců.

¹⁶³ Heslo Pubička neobsahuje vcelku pochopitelně *Biographisch-Literarisches Handwörterbuch zur Geschichte der Exacten Wissenschaften* (Leipzig 1863) J. C. POGGENDORFFA, jak mylně uvádí Carlos SOMMERVOGEL, *Bibliothèque des écrivains de la Compagnie de Jésus*, Nouvelle édition, sv. VI, Bruxelles – Paris 1895, sl. 1268 (udává sv. 2, s. 541).

¹⁶⁴ Constantin WURZBACH, *Biographisches Lexikon des Kaiserthums Österreich*, XXIV, Wien 1872, s. 41–43, kde také dosavadní literatura kromě RSN.

¹⁶⁵ Např. *Meyers Lexikon*, 7er Aufgabe, IX, Leipzig 1928, sl. 1382–1383; *Biographisches Lexikon zur Geschichte der böhmischen Länder*, III, München 1989, s. 352.

¹⁶⁶ Augustin de BACKER – Aloys de BACKER – Carlos SOMMERVOGEL, *Bibliothèque des écrivains de la Compagnie de Jésus, ou Notices bibliographiques*, 3 sv., Liège – Paris 1869–1876, pro Pubičku sv. II, sl. 2178–2180. Např. Ludwig KOCH (Hg.), *Jesuiten-Lexikon*, Paderborn 1934, jeho heslo neobsahuje.

¹⁶⁷ Carlos SOMMERVOGEL, *Bibliothèque des écrivains de la Compagnie de Jésus*, Nouvelle édition, VI, Bruxelles – Paris 1895, sl. 1266–1268.

¹⁶⁸ Charles E. O'NEILL S.I. – Joaquín M. DOMÍNGUEZ S.I., (edd.), *Diccionario Histórico de la compañía de Jesús: Biográfico-Temático* (= DHCJ), IV, Madrid 2001, s. 3256: heslo „Pubička, František“ († J. Krajcar). Autor hesla, Jan Krajcar SJ (1915–1992), byl významným církevním historikem. Srov. k jeho osobě Vincenzo POGGI, *Jan Krajcar, S.J., storico della Slavia ecclesiastica (1915–1992)*, *Orientalia Christiana Analecta*, Roma 2000, s. 291–304; Vincenzo POGGI, *In memoriam di Jan Krajcar, S.J., storico della Slavia ecclesiastica (1915–1992)*, *Orientalia Christiana Periodica* 60, 1994, s. 5–19.

¹⁶⁹ Jeho heslo neobsahuje ani OSN, ani Wurzbach, ani ÖBL, ani další běžné i méně běžné lexikony. Srov. Aladar Quido PRZEDAK, *Geschichte des deutschen Zeitschriftenwesens in Böhmen*, Heidelberg 1904, s. 129, pozn. 1; s. 137, 140, 144, 146, 159, 171.

¹⁷⁰ Wenzel Ernst GAUTSCH, *Franz Pubitschka. Biographische Skizze*, Monatschrift der Gesellschaft des vaterländischen Museums in Böhmen 2, 1828, sv. 1, s. 151.

Závěr

Jméno Františka Pubičky je dnes skutečně zapomenuto; nepřipomínají si jej ani čeští ani němečtí historici, ani občané jeho rodiště.¹⁷¹ Světlou výjimkou je chomutovský historik Jiří Šlajnsa, jenž o něm uspořádal zmíněnou výstavu. Nabízí se tudíž otázka, proč tomu tak je. Největší problém spatřuji, jak jsem již naznačil v úvodu této statě, v nepřístupnosti raně novověké literatury dnešní veřejnosti, která již ve své většině zcela ztratila kontakt s antickou i středověkou duchovní kulturou, ze které raně novověké texty nutně vycházejí a s kterými tvoří jakýsi pomyslný celek, k jehož porozumění je zapotřebí důkladného vzdělání v klasických i moderních jazycích¹⁷² a literaturách, filosofii a zejména teologii, dějinách a umění, zkrátka všeho, čeho se dnešním generacím zcela jinak vychovaných a vzdělaných lidí zoufale nedostává. V českých zemích posledního století došlo navíc k upevnění názorů druhé poloviny 19. století, tj. že Češi jsou buržoazního původu a nejsou nábožensky aktivní. To vyloučilo celou českou elitu předcházejících staletí: šlechtu a duchovenstvo (zde zejména církevní řády). Tím u Čechů, Moravanů i českých Slezanů vznikl obecný názor, vehementně upevňovaný celou vzdělanostní soustavou nehledě na právě panující režim,¹⁷³ že 1) kdo nemluví/vil česky, nepatří/il do české kultury a života; 2) kdo se nezasazoval za prosazení maloburžoazie, nebyl pokrokový, ergo není třeba se o něm učit ve školách; 3) naopak, kdo nepsal a nemluvil česky, česky mluvícím (a tudíž smýšlejícím) lidem škodil (zvláště psal-li německy), a je proto důležité o něm hovořit – pokud vůbec – negativně jako o nepříteli českého národa. K tomu se ještě přiřazuje obecný trend evropské historiografie působící do poloviny 20. století: nezájem o raně novověké katolické učence.¹⁷⁴

Na místě je proto otázka: co získáme, když důkladným studiem pramenů, tedy zdlouhavou a nevděčnou prací, oživíme dnes umrtnou českou literaturu psanou latinsky a německy, případně románskými jazyky? Co získáme tímto náročným studiem trvajícím desítky let? Nikdo to dnes neví s určitostí, možná – podle některých skeptiků –, že téměř nic. Přesto jsme tento výzkum povinni učinit, neboť se nám rozšíří česká literatura a filosofie v tom nejširším možném vymezení o celá staletí. Víme dobře, že v naší znalosti české literatury dnes tkví velká mezera mezi šestnáctým a devatenáctým věkem; vyplnit tuto mezeru je povinností evropské historiografie a jejích pomocných disciplín. S optimismem jsem přesvědčen, že najdeme mnoho skrytého, dnes netušeného, co změní naše vnímání českých dějin, které vždy byly mnohokulturní a multilingvní, což se dříve tajilo a dnes

¹⁷¹ Srov. internetovou stránku bývalých německých obyvatel Chomutova a jejich potomků <http://www.komotau.de/> a jejich časopis *Komotauer Jahrbuch* (roč. 1–15, 1996–2010), který věnuje dějinám oblasti i slavným místním rodákům velkou pozornost. Osobnost Pubičky se jí ale nedočkala.

¹⁷² Srov. Hartmuth BOOCKMANN, *Einführung in die Geschichte des Mittelalters*, 5. Aufl., München 1992 (orig. 1978), s. 7: „Vor das Studium der älteren Geschichte legt sich wie eine Barriere die lateinische Sprache. Auch wer bereit ist, wenigstens probeweise guten Willen zu zeigen, wird oft genug in dem Augenblick verzweifeln, wo er auf der Universität erfährt, daß er sein Schullatein reaktivieren oder gar mit dem Lernen dieser Sprache erst beginnen muß. Er wird sich dagegen wehren, Vokabeln zu lernen, statt zu studieren, zumal da ihm studentische Verlautbarungen sagen, daß er damit nur am kritischen Denken gehindert werden soll, und ihm wahrscheinlich aus dem Kultusministerium seines Landes der Ruf erschallt, daß der künftige Lehrer nicht mehr als zwei Fremdsprachen zu verstehen brauche.“

¹⁷³ Srov. A. STICH, *Jazyková a slovesná kultura v barokních Čechách*, s. 241.

¹⁷⁴ Srov. John W. O'MALLEY S.I., *The Historiography of the Society of Jesus: Where Does It Stand Today?*, in: John O'Malley et al. (eds.), *The Jesuits: Cultures, Sciences, and the Arts (1540–1773)*, Vol. 1, Toronto 1999, s. 3–37, zvl. s. 3.

přehlíží:¹⁷⁵ dílem ze stereotypu, dílem kvůli malé kvalifikovanosti. Bude ale zapotřebí – *volens nolens* – ponořit se zpět *ad fontes*¹⁷⁶ a prostudovat si nejen rukopisný materiál, nýbrž i zašlé folianty starých tisků; jedině pak budeme s to říci, co se svým současníkům i jejich potomkům snažili čeští spisovatelé nového věku říci.

JAKUB ZOUHAR

Persönlichkeit und Werk František Pubičkas S.I. (1722–1807) im Lichte der böhmischen Historiographie

ZUSAMMENFASSUNG

In vorliegendem Aufsatz wird versucht, die Entwicklung der Geschichtsschreibung vom Ende des 18. Jahrhunderts bis in die Gegenwart am Beispiel von Persönlichkeit und Werk František Pubičkas S.I. (1722–1807) aufzuzeigen. Pubička ist ein heute vergessener Historiker, der das zu seiner Zeit detaillierteste Werk über die bis 1618 reichende böhmische Geschichte unter dem Titel *Chronologische Geschichte Böhmens unter den Slaven* (6 Teile in 10 Bänden, Prag – Leipzig 1770–1801) verfasste. Geschrieben hat er es lateinisch, doch wurde sein Werk auf Wunsch des böhmischen Adels ins Deutsche übersetzt. Auch weitere Schriften über die tschechische Geschichte und über den Heiligen Johann Nepomuk stammen aus seiner Feder. Das für die gesamte tschechische Geschichtsschreibung entscheidende Urteil über Pubička fällte schon František Palacký, der zwar einige Verdienste Pubičkas anerkannte, doch dessen Zugang zur Geschichte scharf als unkritisch kritisierte. Zwar wurde Pubičkas Werk das gesamte 19. Jahrhundert über und oftmals auch in der ersten Hälfte des 20. Jahrhunderts benutzt, doch keiner der Historiker bekannte sich öffentlich zu ihm. Lediglich Jaroslav Goll und Václav Novotný hoben Pubičkas Vorzüge hervor; Kamil Krofta hielt während des I. Weltkriegs an der Prager Universität Vorlesungen über ihn und verfasste den bislang einzigen Aufsatz über ihn, der freilich erst nach dem II. Weltkrieg erschien. Weder die tschechischen noch die deutschböhmischen Historiker bekannten sich zu seinem Vermächtnis, und für die Geschichtsschreibung der Nazis war Pubička zu wenig nationalistisch. Obgleich die marxistisch-leninistische Historiographie verständlicherweise gleichfalls kein Verständnis für ihn hatte, fanden sich dennoch Historiker wie beispielsweise Milan Kudělka, die seinen Namen nicht der völligen Vergessenheit anheimfallen ließen.

Deutsche Übersetzung: Wolf B. Oerter

¹⁷⁵ Tím nepopírám soud A. STICHA (*Jazyková a slovesná kultura*, s. 242), že by měly všechny (tři a více) jazykové složky stejné výchozí pozice; jazyková a etnická situace českých zemí raného novověku byla bezpochyby velmi komplikovaná a těžko jí můžeme někdy bezezbytku pochopit.

¹⁷⁶ K původnímu obecnějšímu vymezení renesančních humanistů srov. Peter BURKE, *Geschichte als soziales Gedächtnis*, in: Aleida Assmann – Dietrich Harth (Hgg.), *Mnemosyne. Formen und Funktionen der kulturellen Erinnerung*, Frankfurt am Main 1991, s. 289–304.